

Üleriigilise planeeringu asustuse arengustsenaariumide koonduring

Lõpparuanne peatükkidena

2. RAHVASTIKUPROGNOOS, TOIMEPIIRKONNAD NING NOORTE RUUMIKASUTUS

Koostajad: Tiit Tammaru, Anneli Kährik, Anto Aasa, Kadi Kalm, Pille Metspalu, Ann Ideon,
Veiko Sepp, Antti Roose, Andres Ojari, Toomas Tammis, Raul Kalvo, Rivo Noorkõiv,
Helen Sooväli-Sepping

Tellijad: Anna Semjonova, Tiit Oidjärv, Andres Levald

2. RAHVASTIKUPROGNOOS, TOIMEPIIRKONNAD NING NOORTE RUUMIKASUTUS

2.1 EESTI LINNADE JA VALDADE RAHVASTIKUPROGNOOS

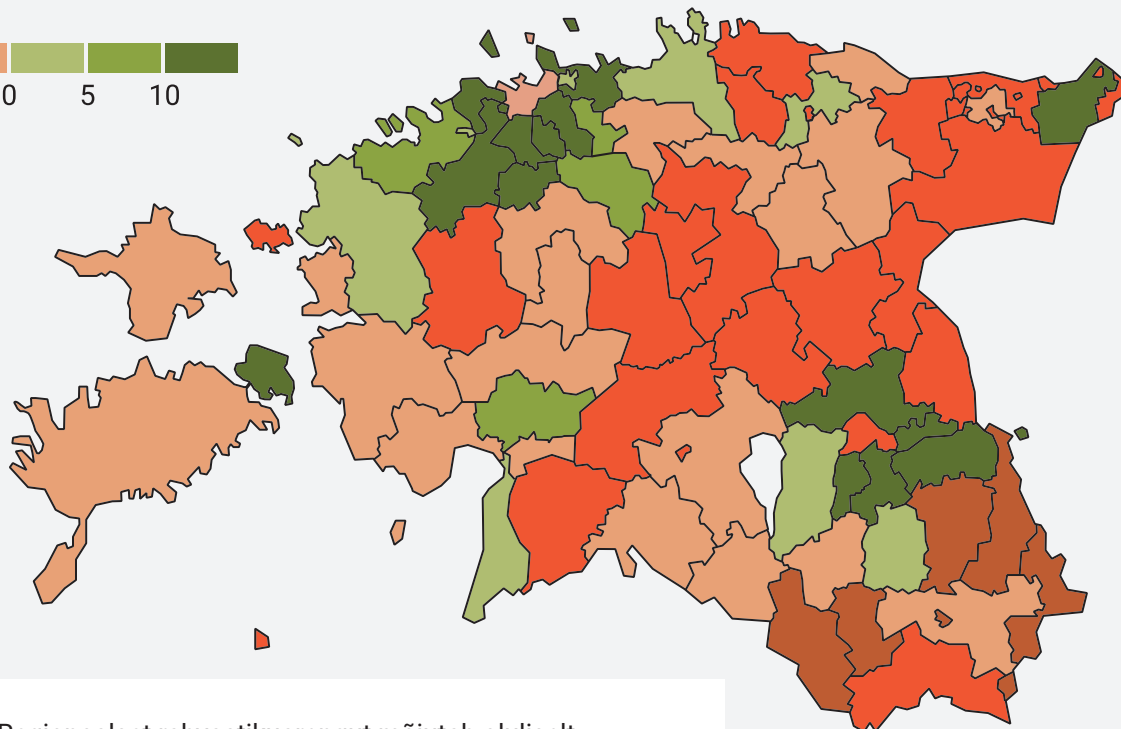
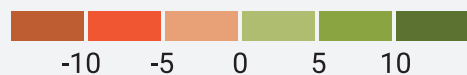
Alapeatükk võtab kokku Eesti linnade ja valdade rahvastikuprognosi põhitulemused:

- Seniste rahvastikuarengute jätkumist arvestava pealinnastumise stsenaariumi korral ei suuda enamik Eesti maakonnakeskusi toimida aastal 2050 tugeva keskuslinnana. Tallinna elanike arv kasvab, Tartu ja Pärnu rahvaarv väheneb kuni 10%, kuid enamik maakonnakeskusi kaotab enam kui veerandi oma tänasest elanikkonnast.
- Seniste rahvastikuarengute jätkudes süveneb valglinnastumine. Aastaks 2050 kasvab ainult Tallinna ja Tartu ümbruses paiknevate valdade ja linnade elanike arv. Ida-Virumaa, Võrumaa ja Pärnumaa piiriäärsetes linnades ja valdades, samuti väikesaartel kahaneb senise arengu jätkudes rahvaarv poole võrra.
- Regioonikeskuste ja väikekeskuste Eesti stsenaariumite korral saab ulatusliku pealinnastumise ja valglinnastumise arenguid tasandada. Samas on rahvastikusuundumuste täielik ümberpööramine keeruline, kuna paljude Eesti linnade ja valdade elanikkond on vananev ning sisseränne ei suuda rahvaarvu vähenemist pidurdada.

Eesti kohaliku omavalitsuse üksuste (KOV) rahvastikuprognos aastani 2050 tugineb vanusnihke meetodile. Selle koostamisel on kasutatud Rändekalkulaatorit (<https://mc.ut.ee/>) ehk veebipõhist rahvastikuprognoside koostamise tööriista. Prognoosi lähtealuseks on 2024. aasta 1. jaanuaril Rahvastiku Statistilises Registris fikseeritud soo- ja vanuskoostis. Selleks hetkeks kujunenud KOV-ide rahvastiku soo- ja vanuskoostis on ka üks kõige olulisemaid prognoosi tulemusi mõjutavaid tegureid. Regionaalset rahvastikuarengut mõjutab oluliselt Eesti-sisene ränne, kus peamisteks suundumusteks on inimeste kolimine mujalt Eestist Tallinna linna-reegioni ehk pealinnastumine, ning Tallinna linna-reegionist lähivaldadesse ehk valglinnastumine. Nii on valdavas osas linnades ja valdades – ka Tallinnas – Eesti-sisene rändesaldo negatiivne (**joonis 2.1**). Positiivne on Eesti-sisene rändesaldo mitmetes suuremaid linnu ümbritsevates valdades. Eelkõige paistavad silma Tallinna ja Tartu lähivallad. Eestisse saabub välismaalt elama enam inimesi kui lahkub ning sellest võivad kõik KOV-id, kõige enam Tallinn.

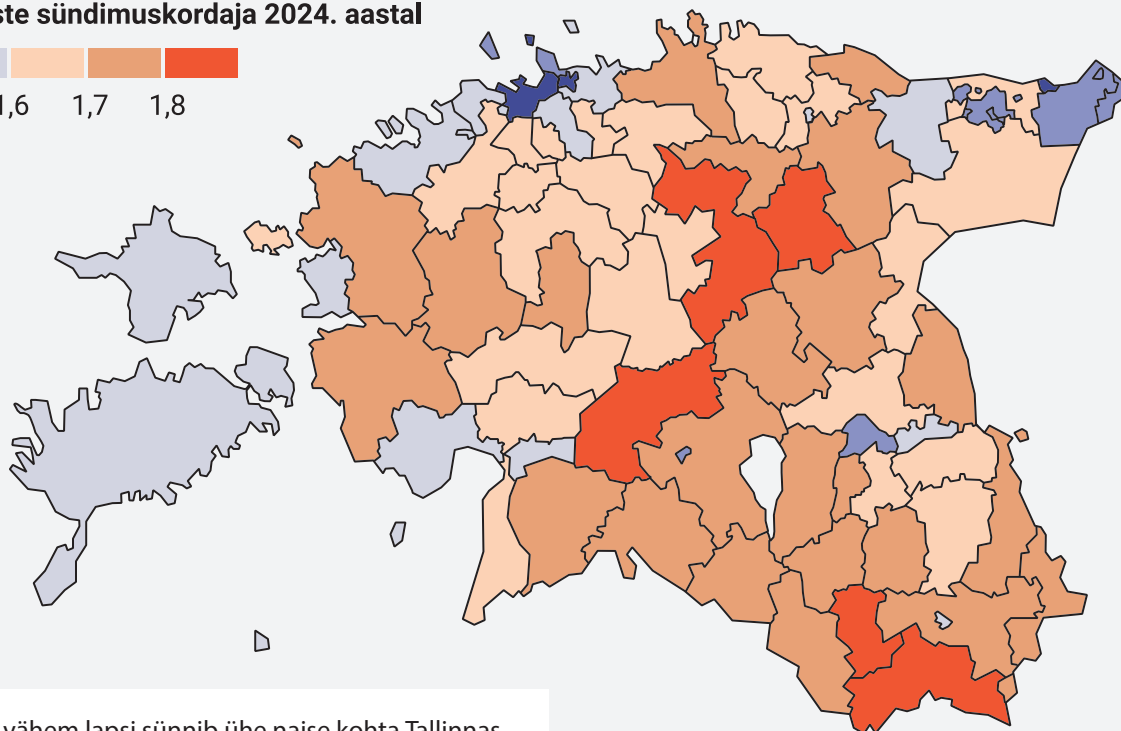
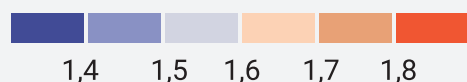
Rahvastikuprognosi rändestsenaariumite üheks aluseks on tänaste rändesuundumuste jätkumine ning ülejäänud stsenaariumid eeldavad trendimutusi. Neli rahvastikuprognosi stsenaariumit erinevad üksteisest just rände-eelduste poolest. Nii on sündimuse ja suremuse eeldused kõikide stsenaariumide puhul kuni aastani 2050 samad. Sündimuse puhul on keskseks prognoositavaks näitajaks sündimuse summaarne kordaja ehk sündide arv ühe naise kohta ning see näitaja erineb Eesti linnades ja valdades märkimisväärselt (**joonis 2.1**). Sündimuse puhul kasutatakse prognoosides KOVi-põhiseid kordajaid. Kõige vähem lapsi sünnib ühe naise kohta Tallinnas, aga ka pealinna lähivaldades. Enim lapsi sünnib ühe naise kohta Kesk- ja Lõuna-Eestis. Seega võimendab rahvastiku koondumine siserände teel pealinnapiirkonda sündide arvu iga-aastast vähenemist Eestis.

Siserände SK ‰

Regionaalset rahvastikuarengut mõjutab oluliselt **Eesti-sisene ränne**, kus peamisteks suundumusteks inimeste kolimine **mujalt Eestist Tallinna linnaregiooni** ehk pealinnastumine ning Tallinna linnaregioonist lähivaldadesse ehk valglinnastumine. Nii on valdavas osas linnades ja valdades—ka Tallinnas—Eesti sisene rändesaldo negatiivne

Eesti omavalitsuste sündimuskordaja 2024. aastal

Kõige vähem lapsi sünnib ühe naise kohta Tallinnas, aga ka pealinna lähivaldades. Kõige enam lapsi sünnib ühe naise kohta Kesk- ja Lõuna-Eestis. Seega võimendab rahvastiku koondumine siserände teel pealinnapiirkonda sündide arvu iga-aastast vähenemist Eestis.

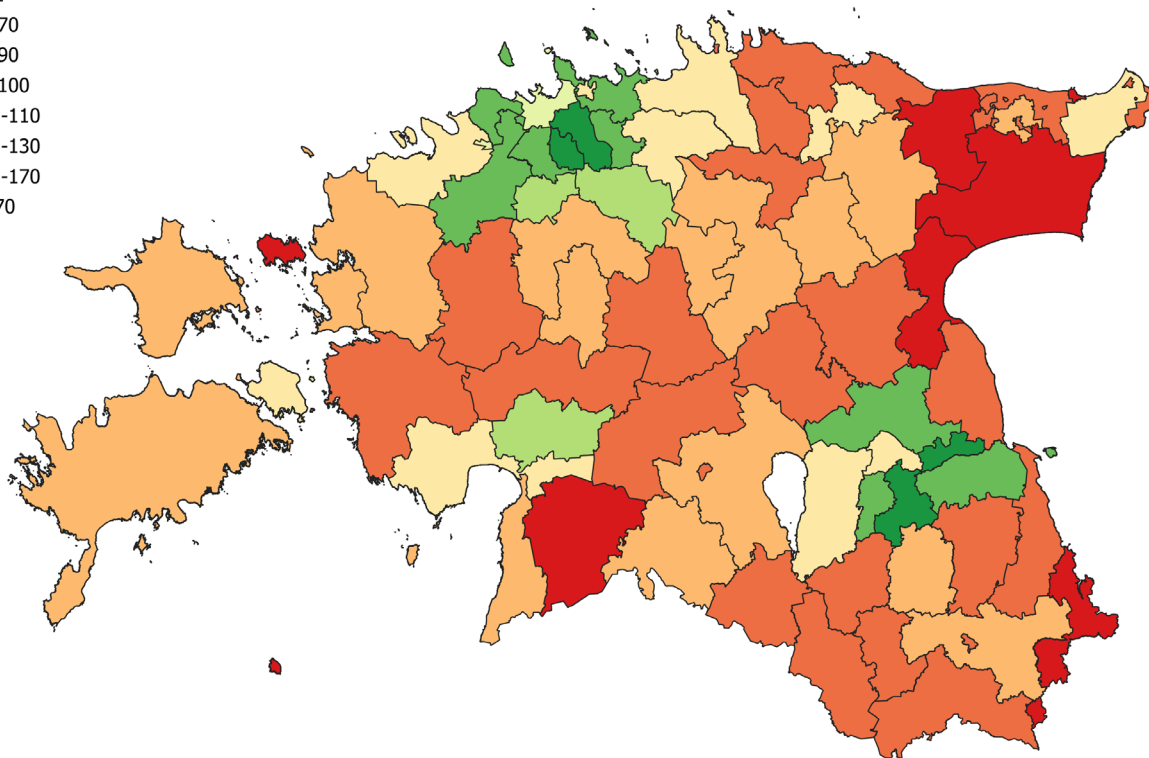
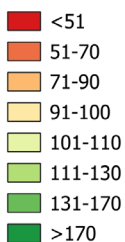
Joonis 2.1. Eesti-sisese rände saldo Eesti linnades-valdades ja sündimus.

Pealinnastuv Eesti (A)

A stsenaarium eeldab seniste rändesuundumuste jätkumist kogu rahvastikuprognooosi perioodi vältel ehk see stsenaarium näitab, milliseks kujuneb KOV-ide rahvastik aastaks 2050 perioodil 2015-2023 rändesuundumuste jätkudes, sh arvestamata põgenikega seotud rännet. Selliste eelduste realiseerudes kahaneb Eesti rahvaarv perioodil 2024-2050 kokku ligi 30 000 inimese võrra ehk 2%. Järelikult aitaks suurem sissetänav tasandada rahvastikukadu, mis tekiks ainult loomuliku iibe teel, aga samas ei ole see piisav, et hoida rahvaarvu stabiilsena või isegi

seda kasvatada. Rahvaarvu kasv on suurim Tallinna linnaregioonis, samuti Tartu ja Pärnu lähivaldades (**joonis 2.2**). Kõige kiiremini kasvab A stsenaariumi korral Tallinna külje all asuv Rae vald, kus rahvaarv kasvab 2050. aastaks 111% – 27 518 inimese võrra. Praeguste rändesuundumuste jätkudes on kõige suuremat rahvastikukadu ette näha väikesaartel. Väga suur rahvastiku vähenemine paistab silma paljudes Ida-Virumaa linnades ja valdades (nt Sillamäe ja Kohtla-Järve linnad ning Lüganuse vald).

Stsenaariumi A rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

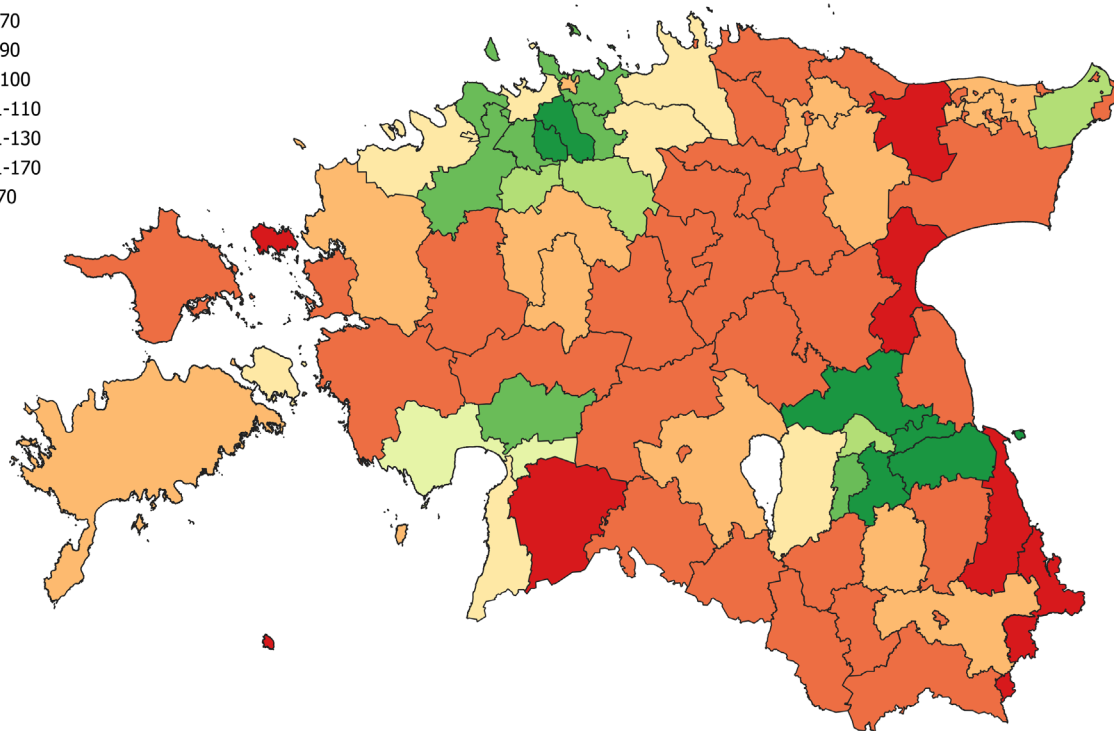
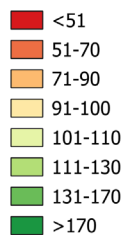
Joonis 2.2. Rahvaarvu muutus Eesti KOVides pealinnastuva Eesti (A) stsenaariumi korral 2024–2050. 2024=100%

Regioonikeskuste Eesti (B)

B stsenaariumis võimendatakse asustuse koondumist regioonikeskuste linnaregioonidesse (Tartu, Pärnu, Ida-Viru keskuslinnad). Täpsemalt eeldame, et regioonikeskuste ja neid ümbritseva tagamaa rahvaarv kasvab A stsenaariumi 2050. aasta rahvaarvuga võrreldes 20%. See ei tähenda tingimata rahvaarvu kasvu võrreldes 2024. aastaga, vaid ka aeglasemat kahanemist võrreldes A stsenaariumiga. Erinevalt tavapärasest rahvastikuprognosi loogikast, kus soovitakse näha, kuhu erinevaid eeldusi testides välja jõuame, püüame nii B kui C stsenaariumite puhul saavutada kindlat rahvaarvu muutuse eesmärki.

Prognosi abil selgitame, kui palju on vaja tänaseid rändesuundumusi muuta selle eesmärgi saavutamiseks. Teisisõnu, otsime vastust küsimusele, millist jõupingutuse määra on vaja tänase pealinnastumise arengu pööramiseks ning kas see tagab ka rahvaarvu kasvu võrreldes 2024. aastaga; või vähendab võimalik jõupingutuse määr üksnes elanike arvu kahanemise kiirust. Tulemustest selgub, et B stsenaariumi realiseerumise korral kasvaks elanike arv võrreldes 2024. aastaga prognoosiperioodi lõpuks küll Tartus ja Pärnus, Ida-Virumaa suuremad keskuslinnad jäävad kahanema (**joonis 2.3**).

Stsenaariumi B rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

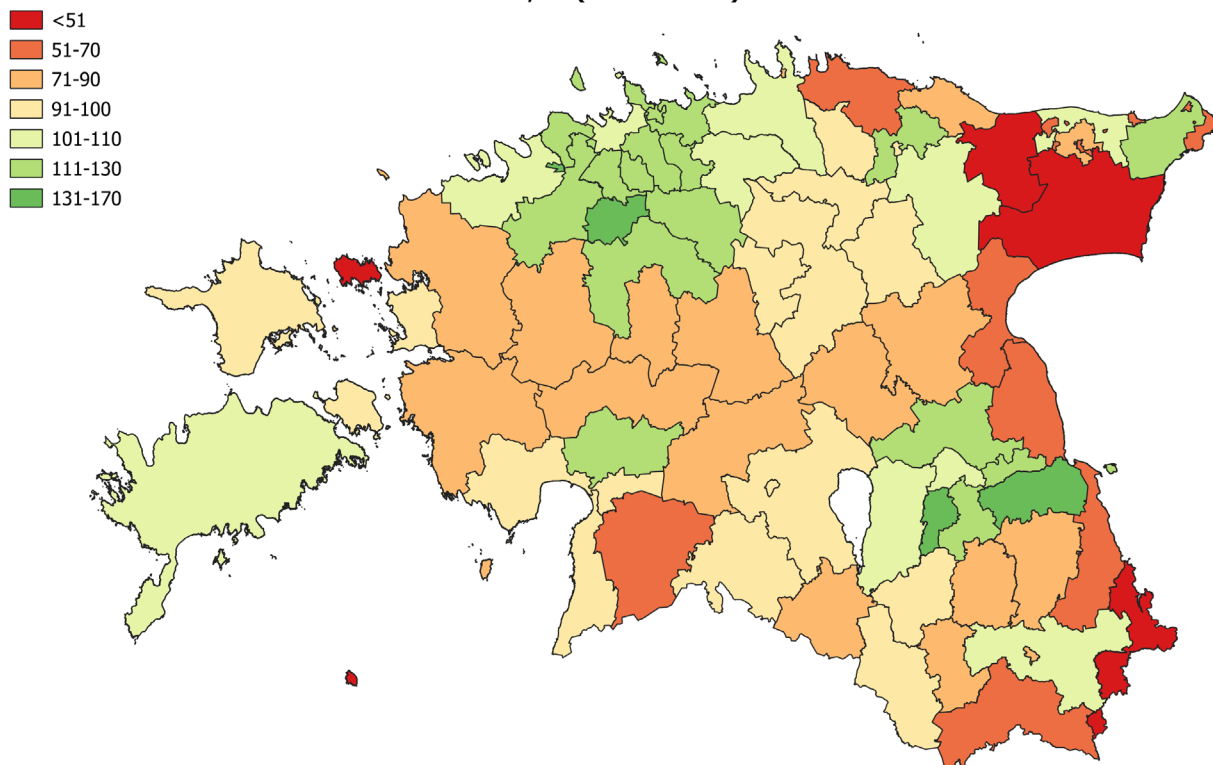
Joonis 2.3. Rahvaarvu muutus Eesti KOVIDes Regioonikeskuste Eesti (B) stsenaariumi korral 2024–2050. 2024=100%

Väikekeskuste Eesti (C)

C stsenaariumis on rõhk maakonnakeskuste ja väikelinnade majanduse ja elukeskkonna arengul. Selle stsenaariumi puhul eeldame ulatuslikku Eesti-sisest rännet väljaspool Tallinna ja regioonikeskusi ning nende tagamaad paiknevatesse KOV-desse, mille tulemusel on nende rahvaarv A stsenaariumi 2050. aasta rahvaarvuga võrreldes 30% võrra suurem. See ei tähenda tingimata rahvaarvu kasvu võrreldes 2024. aastaga, vaid ka aeglasemat kahanemist võrreldes A stsenaariumiga. Jõupingutus sellise lõpptulemuseni jõudmiseks on oluliselt suurem kui B stsenaariumi

korral ning paljude KOVide puhul ilmselt isegi võimatu ülesanne. Et sellise rahvaarvu muutuse eesmärgini jõuda, peaks näiteks Tallinna linnaregioonist (Tallinn + lähivallad) mujale kolima ligikaudu 90 000 inimest. Selline ulatuslik rändepöörde ei taga veel paljudes linnades ja valdades rahvaarvu kasvu võrreldes 2024. aastaga (**joonis 2.4**). Selle põhjuseks on asjaolu, et olemasolev rahvastik on eakas ning ränne ei suuda tasandada elanike arvu loomuliku kahanemist. Küll aga aitaks selline rändepöörde oluliselt pidurdada rahvaarvu vähenemise ulatust.

Stsenaariumi C rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

Joonis 2.4. Rahvaarvu muutus Eesti KOVides Väikekeskuste Eesti (C) stsenaariumi korral 2024–2050. 2024=100%

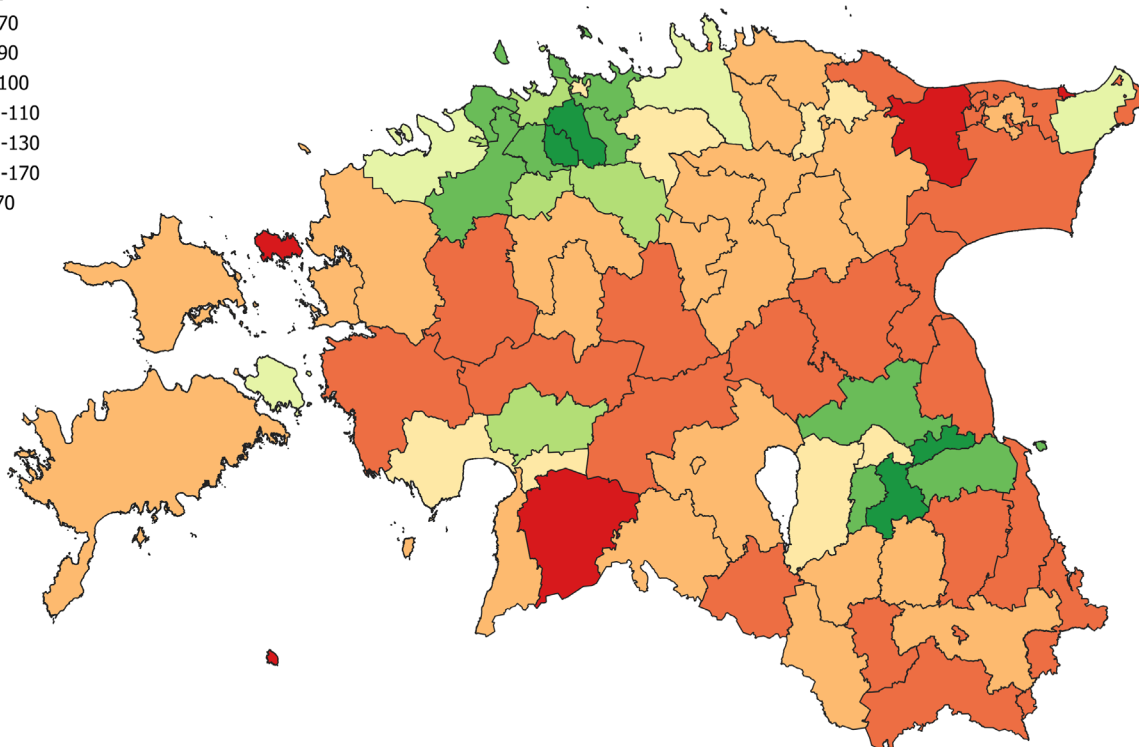
Sisserände Eesti (D)

D stsenaariumis lähtutakse samadest Eesti-sisese rände eeldustest nagu A stsenaariumis, kuid võimendatakse neid eeldusi sisserände kasvuga teistest riikidest. Täpsemalt eeldatakse välisrände osas iga KOV-i puhul 50%-list kasvu võrreldes 2015–2023 perioodi keskmisega. Rahvaarvu muutuse geograafilised mustrid on küllaltki sarnased A stsenaariumile,

kuid on siiski selgelt näha, et 50% suurem välisrände aitab nii mõneski vallas tasandada rahvastikukadu, mida tooks kaasa seniste rändesuundumuste jätkumine (**joonis 2.5**). Näiteks on rahvaarvu vähenemine aeglasem mitmes Ida- ja Kagu-Eesti omavalitsuses (nt Alutaguse, Mustvee, Setomaa valdades).

Stsenaariumi D rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

- <51
- 51-70
- 71-90
- 91-100
- 101-110
- 111-130
- 131-170
- >170

Joonis 2.5. Rahvaarvu muutus Eesti KOVides Sisserände Eesti (D) stsenaariumi korral 2024–2050. 2024=100%

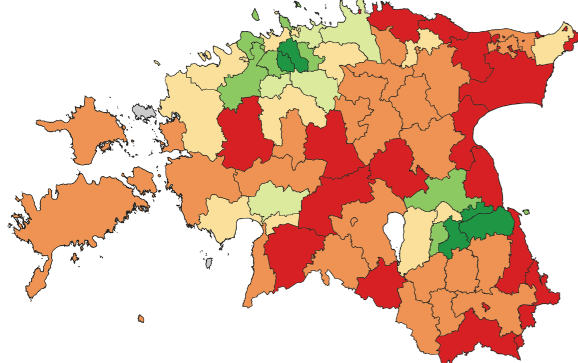
Muutused elanike vanuselises jaotuses

Lisaks kogu rahvaarvule on oluline ka see, millised muutused toimuvad elanike vanuselises jaotuses. Selleks võrdleme muutusi kolmes suuremas vanusrühmas: lapsed (0-14), tööealised (15-64) ja eakad (65+). Stsenaariumi A korral ehk senise rände jätkudes kaotavad paljud kohalikud omavalitsused aastaks 2050 võrreldes 2024. aastaga rohkem kui 50% lastest vanuses 0-14 (**joonis 2.6**). Kõige enam kaotavad suurtest linnaregioonidest kaugemale jäävad Ida-, Lõuna- ja Kesk-Eesti linnad ja vallad. Sarnast tulemust näitavad ka B ja D stsenaariumid. C stsenaariumi realiseerumise korral kasvaks laste arv ka paljudes kaugemates linnades ja valdades. Nii seniste rändesuundumuste jätkudes kui ka regiooni-keskuste stsenaariumi korral süveneb tööealiste

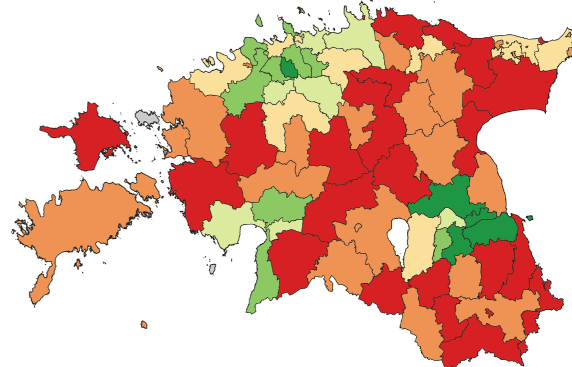
arvu vähenemine paljudes Ida-, Kesk- ja Lõuna-Eesti linnades ja valdades (**joonis 2.7**), muutes tööjõu leidmise ettevõtete jaoks veelgi keerulisemaks. Tööjõu probleemid on Eesti linnades ja valdades vähem teravad vaid C stsenaariumi korral. Rahvastiku vananemisest ei pääse siiski mitte ühegi stsenaariumi korral (**joonis 2.8**), aga ka selle vanusrühma puhul näeme, et ränne võimendab eakate arvu kasvu mitmetes kaugemates kohalikes omavalitsustes. Olgugi, et juba praegu on suurtest linnaregioonidest kaugemale jäävates linnades ja valdades eakate osakaal suur, siis praeguste rändetrendide jätkudes toimub rahvastiku vananemine seal veelgi kiirema tempoga (nt Ida-Virumaa linnades ja valdades A stsenaariumi korral).

Rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)
Vanuserühm 0-14

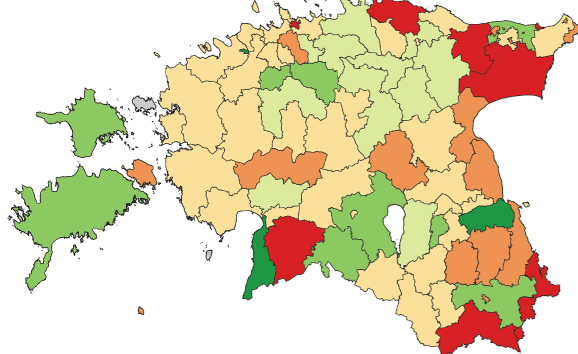
Stsenaarium A

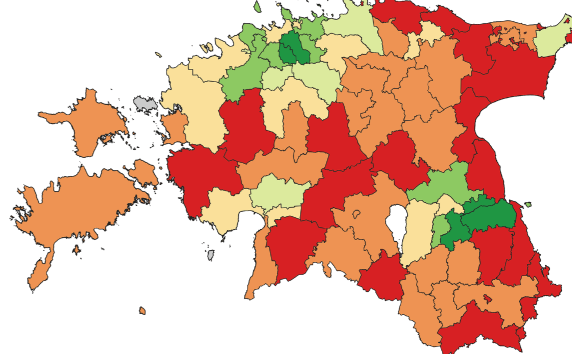
Stsenaarium B

Stsenaarium C

Stsenaarium D

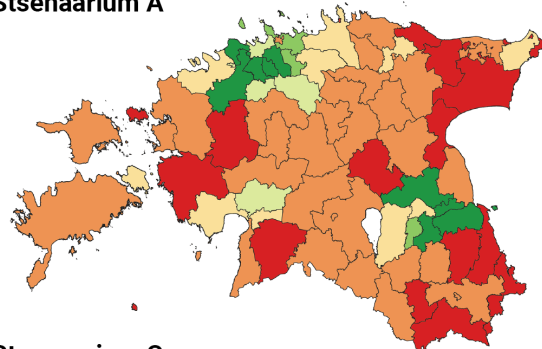
0 1-50 51-80 81-100 101-120 121-150 >150

Joonis 2.6. Laste (vanuserühm 0–14) arvu muutus erinevate stsenaariumide korral, 2024–2050. 2024=100%

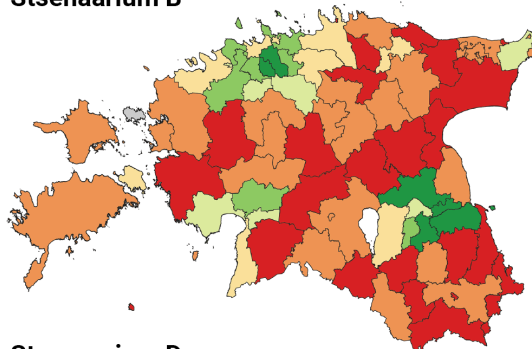
Rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

Vanuserühm 15-64

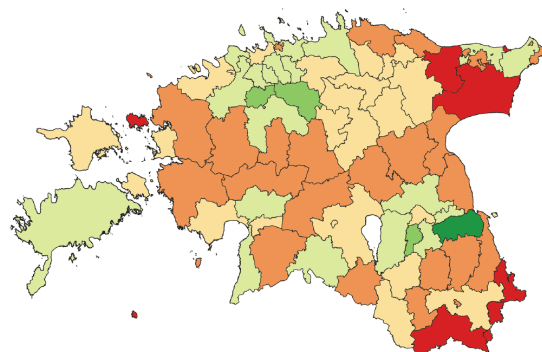
Stsenaarium A

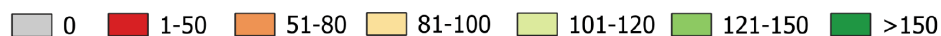
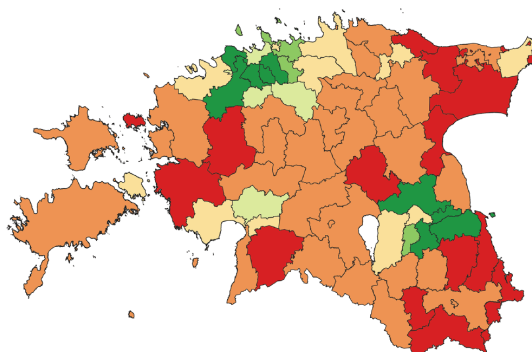
Stsenaarium B

Stsenaarium C

Stsenaarium D

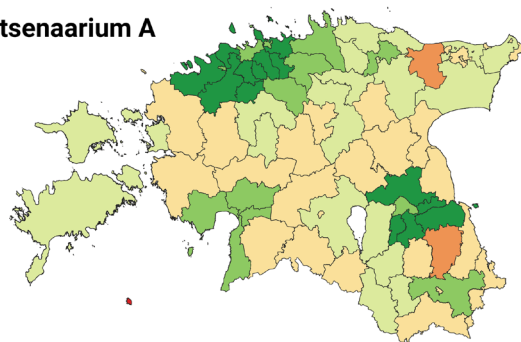

Joonis 2.7. Tööaliste (vanuserühm 15–64) arvu muutus erinevate stsenaariumide korral, 2024–2050. 2024=100%

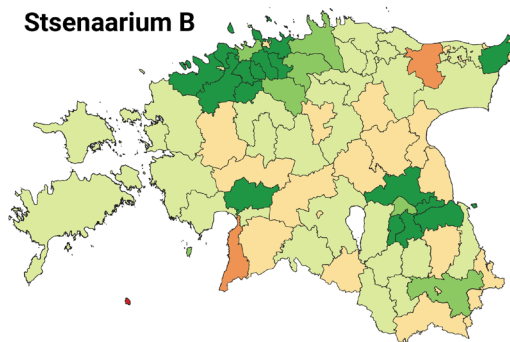
Rahvastiku muutus 2024-2050, % (2024=100%)

Vanuserühm 64+

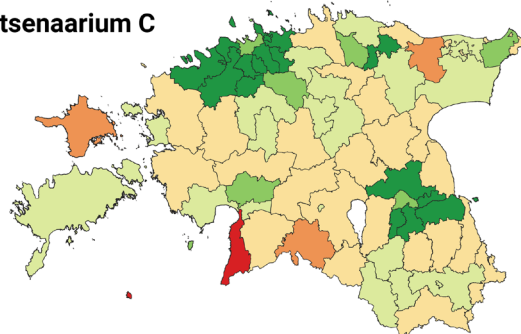
Stsenaarium A

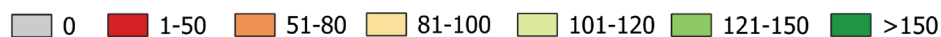
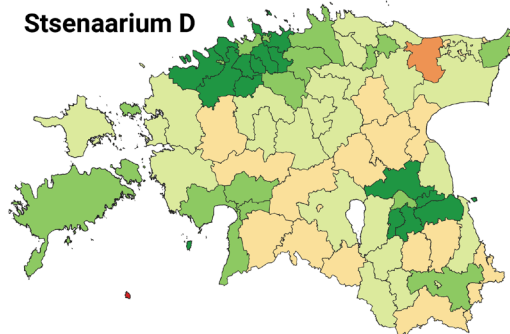
Stsenaarium B

Stsenaarium C

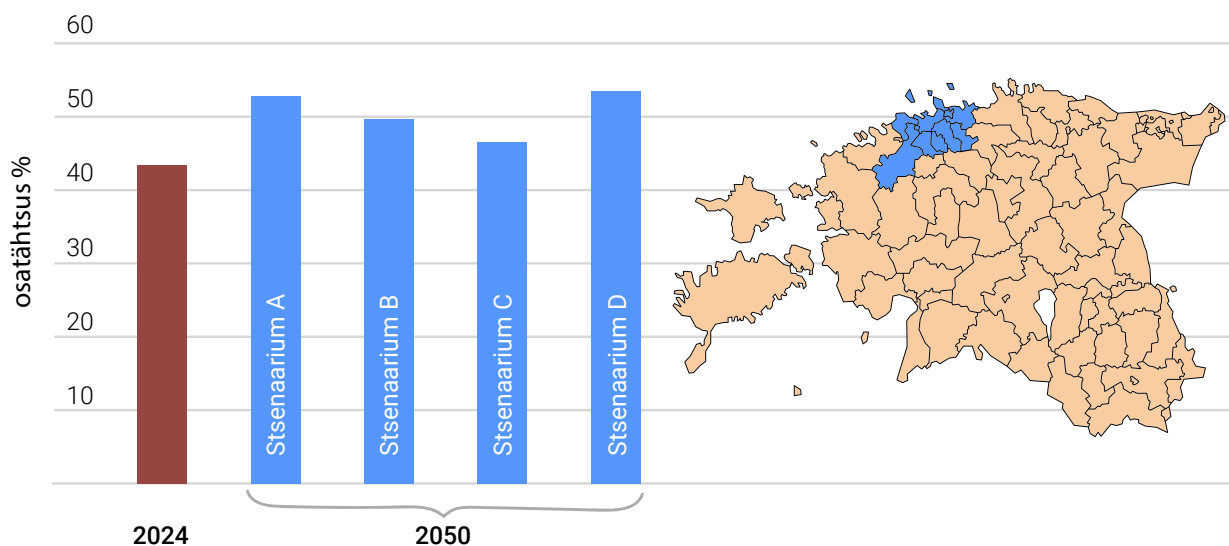
Stsenaarium D

Joonis 2.8. Eakate (vanuserühm 64+) arvu muutus erinevate stsenaariumide korral, 2024–2050. 2024=100%

Stsenaariumide omavahelises võrdluses on ilmne, et **kõige ühtlasema rahvastikuarengu tagaks väikekeskuste Eesti (C) stsenaariumi realiseerimine**. Selle stsenaariumi korral kasvaks rahvaarv ka paljudes KOV-ides, mis jäävad suurematest linnaregioonidest kaugemale. Tallinna roll kogu riigi vaates oleks selle stsenaariumi puhul samuti kõige väiksem, 46% kogu Eesti rahvastikust elaks aastaks 2050 Tallinna linnaregioonis. Selle tulemuseni jõudmiseks on aga vaja väga suurt ühiskondlikku jõupingutust. C stsenaariumi tulemused näitavad ilmekalt, et

enam kui kolme aastakümne pikkune Tallinna-suunaline ränne on paljude kaugemate kohalike omavalitsuste vanuskoosseisu nii palju muutnud, et isegi oluliselt suurenev sisseränne ei tasanda negatiivsest iibest tulenevat rahvastiku kadu ning Tallinna linnaregiooni elanike osakaal kasvaks ikkagi võrreldes 2024. aastaga (**joonis 2.9**). **Kõikide teiste stsenaariumide (A, B, D) puhul süveneb Eesti kui linnriigi areng, kus aastaks 2050 elab Tallinna linnaregioonis enam kui 50% kogu Eesti elanikkonnast.**

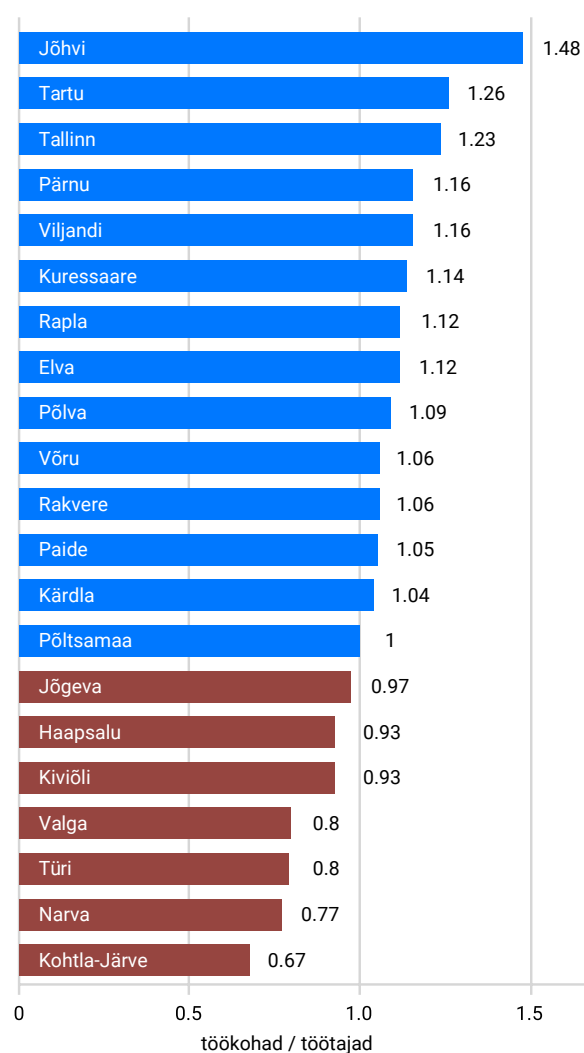
Joonis 2.9. Tallinna linnaregioonis elavate inimeste osatähtsus kogu rahvastikust (Tallinna linnaregiooni hulka kuuluvad: Tallinn, Harku vald, Jõelähtme vald, Kiili vald, Maardu linn, Raasiku vald, Rae vald, Saku vald, Saue vald, Viimsi vald).

2.2 EESTI TOIMEPIIRKONNAD

Alapeatükk võtab kokku Eesti toimepiirkondade muutuste olulisemad tulemused:

- Töölase pendelrände alusel on Tallinna toimepiirkond märgatavalt laienenud aastatel 2011–2021 ning tööränne Tallinnas on kasvanud kõikidest toimepiirkonna osadest. Pealinna tööalane toimepiirkond hõlmab 31% Eesti territooriumist ning selles elab ligikaudu 700 000 inimest, mis on ligikaudu 100 000 inimese võrra enam kui 2011. aastal.
- Enamik maakonnakeskustest toimib tänaseni töörände keskusena ehk vedurlinnana, mis tähendab, et nad pakuvad rohkem töökohti kui neis elab tööl käivaid inimesi. Kuid on ka neid maakonnakeskusi, mis ei suuda pakkuda piisavalt töökohti. Toimepiirkondade mõju ulatus ja tugevus on siiski väga erinev. Tartu ja Pärnu kannavad endiselt oma regionaalkeskuse rolli, samas kui Valga ja suuremad Ida-Virumaa linnad ei suuda piisavalt töökohti pakkuda.
- Teeninduspiirkonnad erinevad selgelt töökohtade põhimest toimepiirkondadest ning järgivad rohkem maakondade piire. Tallinnal mõjuala teeninduskeskuseks on oluliselt väiksem ning Harjumaal kerkivad esile mitmed alternatiivsed kohaliku taseme teeninduskeskused (nt Jüri, Maardu, Keila). Lõuna-Eestis täiendavad maakonnakeskusi näiteks Elva ja Otepää.

Eesti toimepiirkondade määratlemisel aluseks on Statistikaameti 2014. a uuringu meetodika, mille alusel selgitame (**täpsemalt vt teadusraport**), kuidas on nii keskuskohad, kui ka nende toimepiirkonnad, Eestis viimase enam kui kahekümne aasta jooksul muutunud. Töölase pendelrände ehk töörände lähtekohana defineeriti inimeste elukohad kandi täpsusega ehk toimepiirkondade määratlemisel ei arvestatud ei KOV üksuste ega maakondade piire. Toimepiirkonna keskusel peab seega olema oluline roll töökohtade pakkumisel ümbritsevate tagamaale. Selle mõõdikuks sobib keskuse poolt pakutavate töökohtade ja keskuses või mujal hõivatute suhtarv. Kui see suhtarv on **suurem kui üks**, siis on keskuses rohkem töökohti kui töötajaid ning kui suhtarv on **väiksem kui üks**, siis ei jätku kõigile keskuses elavatele inimestele seal töökohti. **Eestis on see suhtarv üks või suurem ühtekokku 14 linnas (joonis 2.10)**. Maakonnakeskustest jäävad sellest lävendist napilt allapoole Jõgeva ja Haapsalu, selgelt vähem suudab töökohti võrreldes töötajatega pakkuda vaid Valga. Suhteliselt kõige enam suudavad töökohti pakkuda Jõhvi, Tallinn ja Tartu. Keskuslinnasid ümbritsevate toimepiirkondade määratlemisel lähtuti sellest, et need oleksid territoriaalselt terviklikud ning et nendes elaks ühtekokku vähemalt 10 000 elanikku. Rahvaarvu suuruse kriteeriumi rakendamisel moodustub Eestis 15 toimepiirkonda, mis tekivad peamiselt maakonnakeskuste ümber (**joonis 2.11**).

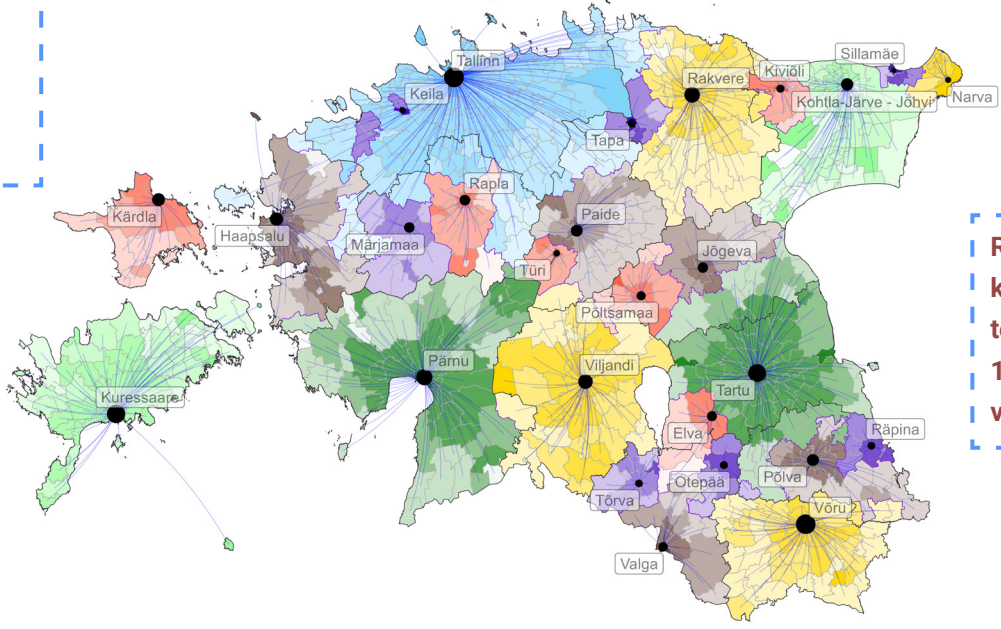
Joonis 2.10. Eesti linnade potentsiaal töökohtade pakkumisel (töökohtade ja töötajate suhtarv).

Eesti toimepiirkonnad, 2011
pendelrände peamise sihtkoha alusel

Tallinna toimepiirkonna rahvaarv on perioodil 2011-2021 kasvanud 17,4% ehk 102 000 inimese võrra hõlmates pea 700 000 Eesti elanikku.

Suurim toimepiirkonna rahvastiku suhteline kahanemine
Elva: -48,7%; -6700
Rapla -47,2%; -7500

Suurim absoluutarvuline kahanemine
Rakvere:
-31,9%; -16 500.

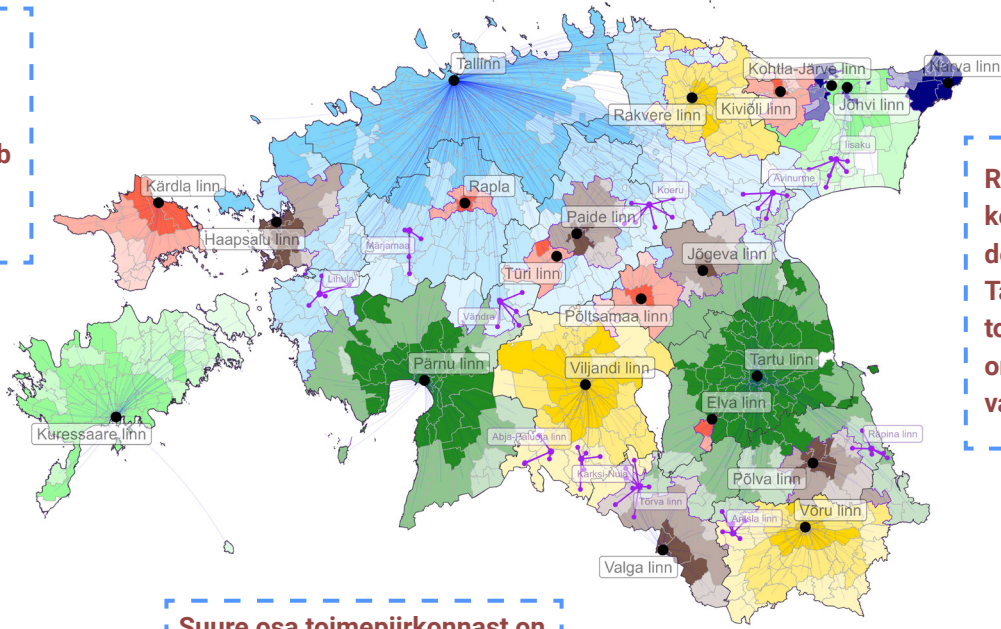

Rahvastik on kasvanud ka Tartu toimepiirkonnas 11 400 inimese võrra ehk 6,9%.

Eesti toimepiirkonnad, 2021
pendelrände peamise sihtkoha alusel

Ruumiliselt kõige enam on laienenud Tallinna toimepiirkond, mis hõlmab ca 31% Eesti territooriumist.

Regiooni-keskustena defineeritavad Tartu ja Pärnu toimepiirkonnad on jäänud valdavalt samaks

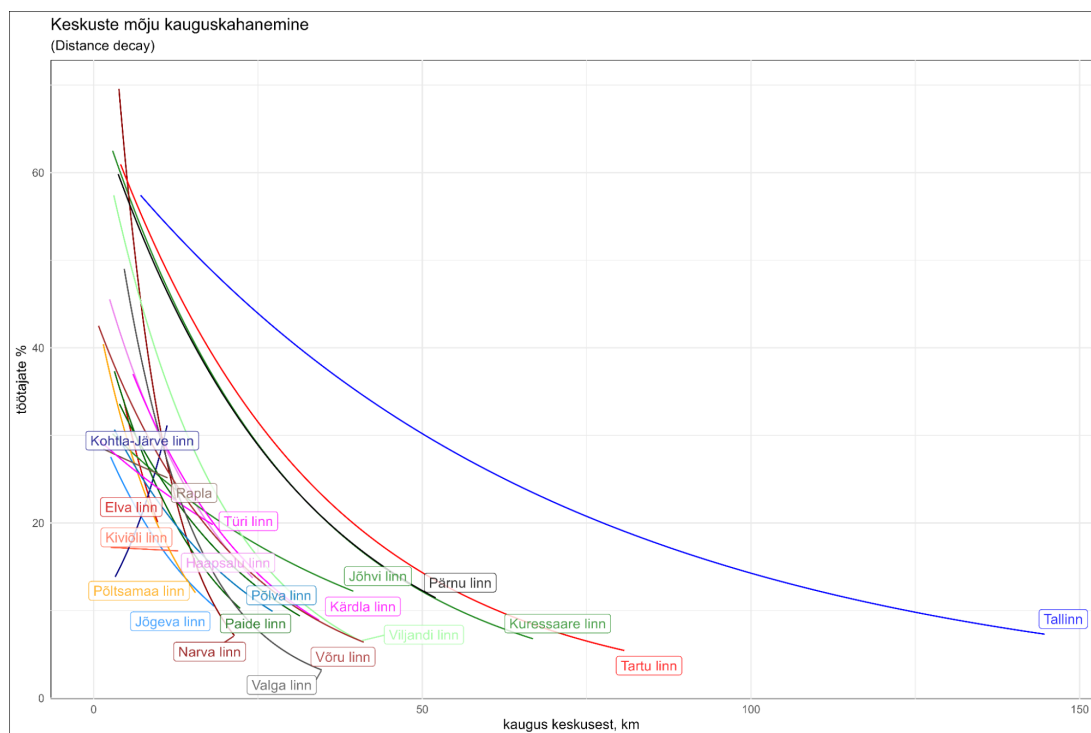

Suure osa toimepiirkonnast on Tallinnale kaotanud Haapsalu ja Rakvere.

Joonis 2.11. Vähemalt 10 000 elanikuga toimepiirkonnad Eestis, 2011 ja 2021.

2011. ja 2021. aasta toimepiirkondade võrdluses on suured muutused selgelt nähtavad. Ruumiliselt kõige enam on laienenud Tallinna toimepiirkond, mis hõlmab ligikaudu 31% Eesti territooriumist. Suure osa toimepiirkonnast on Tallinnale kaotanud Haapsalu ja Rakvere. Regioonikeskustena defineeritavad Tartu ja Pärnu toimepiirkonnad on jäänud valdavalt samaks, kuigi Tartu toimepiirkond on mõnevõrra kasvanud Otepää ja Räpina arvelt. Ka toimepiirkondade rahvaarv on väga erinev: Eesti suurima (Tallinna) ja väikseima (Türi) toimepiirkonna rahvaarv erinevad 100,4 korda. See tähendab, et toimepiirkonnad pole ka hierarhiliselt võrreldaval tasemel. Tallinna toimepiirkonna rahvaarv on seejuures perioodil 2011–2021 kasvanud 17,4% ehk 102 000 inimese võrra, hõlmates peaaegu 700 000 Eesti elanikku. See tuleneb nii sisserändest, kui ka mõjuala laienemisest väiksemate toimepiirkondade arvelt. Rahvastik on kasvanud ka Tartu toimepiirkonnas (+6,9%; +11 400 inimest). Teistes toimepiirkondades elavate inimeste arv on kas jäänud samaks või kahanenud. Kõige suuremad on olnud rahvastiku suhteline kahanemine Elva (-48,7%, -6 700) ja Rapla (-47,2%, -7 500) ning suurim absoluutarvuline kahanemine on aset leidnud Rakvere toimepiirkonnas (-31,9%, -16 500).

Toimepiirkonna keskuslinna suurus ja selle ruumiline mõju on üldjuhul omavahel seotud ning seda aitab välja tuua kauguskahanemise (distance decay) põhine lähenemine. Selle lähenemise sisuks on lihtsustatult põhimõte, et mida kaugemal kandidaat konkreetsest keskuslinnast asuvad, seda väiksem on selle keskuse mõju kandile. **Analüüsi tulemustest näeme Tallinna mõju ka kaugemal paiknevatele kantidele: st Tallinnast eemal paiknevates kantides on palju pealinna tööle käivaid inimesi (joonis 2.12).** Järgmisena eristuvad kolm linna, kuhu tullakse tööle kaugematest piirkondadest: Tartu, Pärnu ja Kuresaare. Tartule ja Pärnule on varasemates sarnastes analüüsides viidatud kui regioonikeskustele. Kuresaare kuulumine samasse linnade rühma on pigem üllatav ning tuleneb tema saarelisest asukohast ehk ka Saaremaa kaugematest piirkondadest on Kuresaarde tööle käimine vähem ajakulukas võrreldes mandrile tööle minekuga. Teistest linnadest eristub veel Jõhvi. Ülejäänud toimepiirkondade mõju kauguskahanemise kõverad eraldiseisvaid rühmi ei moodusta. Ida-Virumaa suuremad linnad Kohtla-Järve ja Narva ei suuda oma suurusel lähtuvalt mõju ümbritsevatele piirkondadele tekitada.

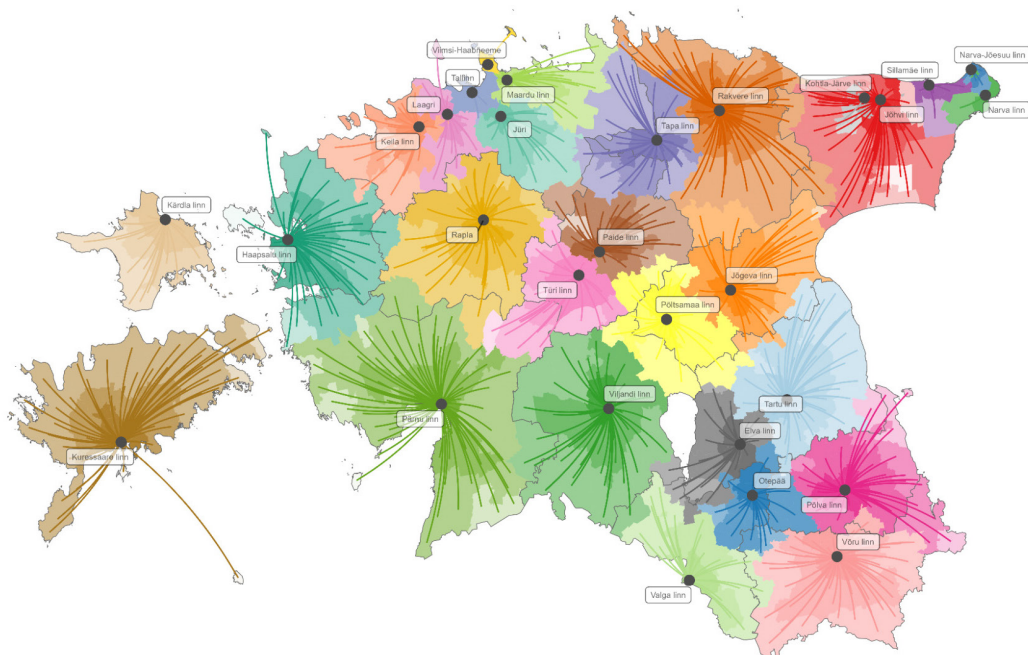
Joonis 2.12. Keskuste mõju kauguskahanemine.

Kui inimeste töörännet on võimalik asukohapõhiselt analüüsida, siis teenuste tarbimise asukoht ei ole teada. Sellistel puhkudel kasutatakse gravitatsioonilist tagamaade määramist. See tähendab, et tuvatatud keskuste tagamaa moodustatakse nendest aladest, mis on keskusele kõige lähemal. Lähene-mise aluseks on eeldus, et nii inimesed kui teenuste pakkujad käituvad ratsionaalselt: inimene tarbib lähemal paiknevaid teenuseid ja ettevõtte pakuvad oma teenuseid seal, kus on piisav arv teenuse kasutajaid. Loomulikult on see siiski lihtsustus, kuid annab siiski lisateavet selle kohta milline on Eestis asustuse ülesehitus. Võttes teenustega seotud toimepiirkondade kaardistamise aluseks Maa- ja ruumiameti erateenuste andmed tekivad Eestis toimepiirkonnad nii, et need jälgivad suures plaanis maakondade piire

(**joonis 2.13**). Tallinna teenustepõhine mõjuala on ruumiliselt oluliselt vähem ulatuslik ning Harjumaal kerkivad selgelt esile ka teised olulised teenuskeskused Jüri, Maardu ja Keila. Ning Lõuna-Eestis eristuvad selgelt lisaks maakonnakeskustele Elva ja Otepää.

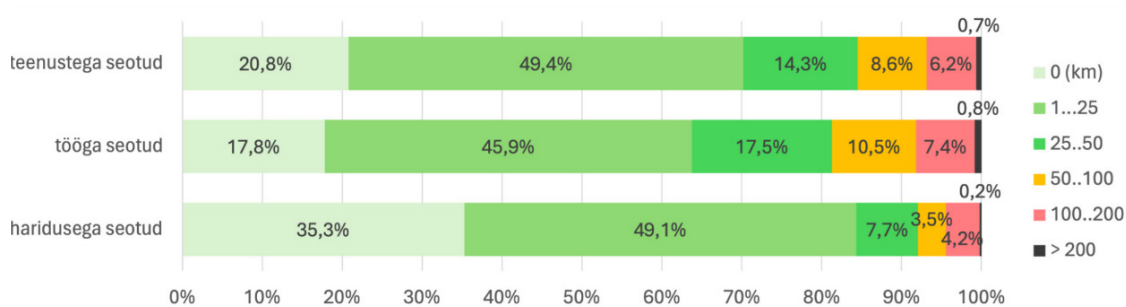
Transpordiameti poolt tellitav Eesti elanike liikuvuse küsitlusuuring võimaldab täpsemat sissevaadet veel ka sellesse, millistel eesmärkidel inimesed liiguvad. Oleme liikumise eesmärgid üldistanud kolme rühma ehk lisaks tööle ja teenustele käsitleme ka õppimisega seotud liikumisi. Kõige lühemad liikumised ongi seotud haridusega (7,8 km), järgnevad teenuste tarbimise (13,1 km) ja tööga (17,1 km) seotud liikumised (**joonis 2.14**).

Eesti teenuskeskuste gravitatsioonilised toimepiirkonnad
(kant loetakse ajaliselt lähima teenuskeskuse toimepiirkonna osaks)

Maa-ameti huvipunktide andmestiku põhjal

Joonis 2.13. Maa-ameti huvipunktide põhised gravitatsioonilised teenuskeskused.

Joonis 2.14. Liikumiste jaotumine kogupikkuse põhjal liikumise eesmärgist sõltuvalt

2.3 NOORTE RUUMIEELISTUSED

Alapeatükk võtab kokku 18–35 vanuste noorte ruumieelistused:

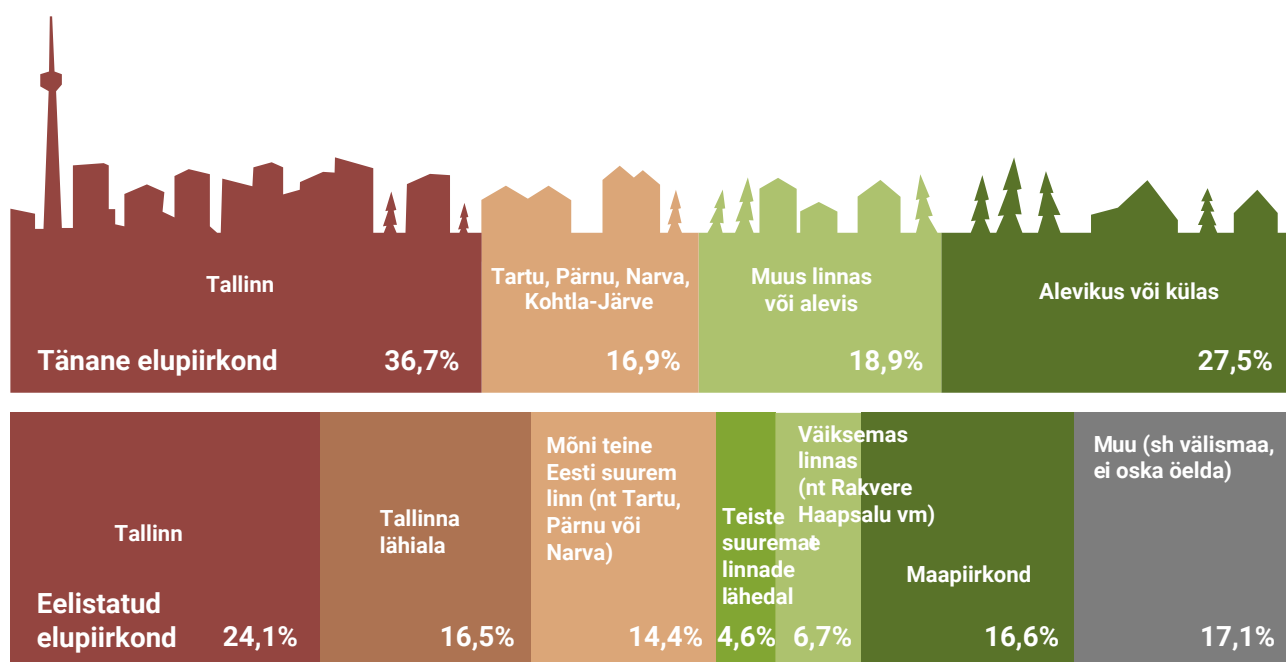
- Elukeskkonna mõttes erinevad noorte tänased ja uuringust selgunud eelistatud elukohad. Kui täna elavad noored pigem linnalises keskkonnas, siis noorte eelistused jagunevad ühtlasemalt erinevate elukeskkondade vahel. Eesti regionaalseks tasakaalustajaks on linnadesse ja seejärel kodupiirkonda tagasi rännanud noored.
- Tallinna ja Põhja-Eesti noored eelistavad jääda harjumuspärasesse elukeskkonda, samas kui mujal Eestis on rohkem noori, kes sooviksid elada maapiirkonnas või väikekeskuses. Suur osa noortest eelistaks elada eramajas või paarismajas – täna elatakse valdavalt korterelamutes – mis viitab soovile privaatsuse, roheluse ja avarama elukeskkonna järele.
- Noored hindavad paindlikku või hübriidset töövormi ning ei pea töökoha paiknemist elukoha vahetus läheduses määravaks. Eelistatakse tööle jõudmist kuni 30 minutiga, mis tähendab, et enamikust Eesti piirkondadest jõuaks selle ajaga lähimasse maakonnakeskustesse. Töökoht on noorte jaoks tähtis koostöö ja suhtlemise koht. Töökoha puhul peetakse oluliseks nii kaasaegset töökeskkonda kui ligipääsetavust nii auto kui ka ühistranspordiga.

Eesti inimesed ja töökohad on järjest enam koonduvad Tallinna ja pealinna toimepiirkonda. Uuringu käigus otsiti vastust küsimusele, kas noorte eelistused toetuvad jätkuvalt sellist suundumust. Eesti asustuse tulevikuarengu seisukohast on lisaks sellele, kus noored täna elavad, oluline ka see, kus noored eelistaksid elada. Nende eelistuste väljaselgitamiseks viidi 2024. aasta augustis läbi ankeetküsitlus veebiankeedi kujul uuringufirma Norstat abiga. Küsimustikule vastas 1 000 noort üle Eesti ja vastata oli võimalik nii eesti kui vene keeles (**ankeet on toodud aruande lisas 1**). Noortelt uuriti nii elukoha asukoha, elukeskkonna tiheduse, eluaseme tüübi kui omamise või üürimisega seotud ootusi, aga samuti seda, millised on ootused nii töökohale kui sellele, kas töökoht peaks paiknema elukoha lähedal.

Ligikaudu 37% noortest elab täna Tallinnas ja 54% suuremates linnades (**joonis 2.3.1**). Noorte eelistuse realiseerumine tähendaks seniste ruumiliste suundumuste jätkumist ehk lahkumist maapiirkondadest ja inimeste koondumist pealinnaregiooni. Seega jääks Tallinna linnaregioon sarnaselt tänasele tugevaks tõmbepiirkonnaks. Teisalt toetavad noorte eelistused

valglinnastumise jätkumist – tänasega võrreldes soovitakse elada vähem Tallinnas ja rohkem Tallinna ümbruses. Siin võivad rolli mängida nii elukeskkonnaga seotud tegurid kui asjaolu, et Tallinna ümbrusesse on kerkinud palju moodsaid elupiirkondi, mis kõnetavad noori enam kui pealinnas pakutavad elukohavõimalused.

Teisalt toetavad noorte eelistused ka valglinnastumise jätkumist: tänasega võrreldes soovitakse elada vähem Tallinnas ja rohkem Tallinna ümbruses. Siin võivad oma rolli mängida nii elukeskkonnaga seotud tegurid kui asjaolu, et Tallinna ümbrusesse on kerkinud palju moodsaid elupiirkondi, mis kõnetavad noori enam kui pealinnas pakutavad võimalused.

Joonis 2.15. Noorte tänapäevane ja eelne elukeskkond

Noorte arvamus avati täpsemalt fookusgrupi aruteludes. Neis aruteludes töid noored välja⁴, et Tallinn on olemuselt toredam koht töötamiseks kui elamiseks. **Tallinna tugevustena** toodi välja veel mitmekülgset meelelahutust, samuti eriarstiabi kättesaadavust (lihtsam eriarstile aega saada, ravikvaliteet, spetsialistide olemasolu). Samas toodi välja, et kuigi võimalusi aega veeta on Tallinnas rohkem kui mujal Eestis, ei tähenda argipäeva elu linnas igapäevaselt väljas käimist. Noori häirivad pealinnas elamise puhul tüüpilised suurlinnade probleemid nagu liiklemiseks kuluv aeg, ummikud, müra, tihedus ja ootustele mitte päris hästi vastavad elamutüübid (nt suured paneelilamute piirkonnad), kohati puudulikult hooldatud avalik ruum, rohealade vähesus kesklinnas jne. Ka tõsteti esile Tallinna pingelist ja väsitavat elutempot, turvatunde puudumist, anonüümsust ja elukallidust. Teised suuremad linnad nagu näiteks Tartu, Pärnu ja Viljandi seonduvad noortele meeldiva ja inimsõbraliku linnaruumiga, kus elukeskkond on rahulik, looduslähedasem ja rohelisem ning mis on samuti atraktiivse kultuurieluga ja sobivad pereeluks.

Aruteludes töid noored välja, et Tallinn on oma olemuselt toredam koht töötamiseks kui elamiseks.

Erinevates Eesti piirkondades toimunud fookusgruppide arutelud näitavad, et kõige rohkem soovitakse elada harjumuspärasel elukeskkonnas (**joonis 2.15**). Nii soovivad Tallinnas elada eelkõige pealinnas noored ise (52%). Tallinna noorte teine eelistus on elada Tallinna lähialal, kuid mujal Eestis näeks end elamas vaid 12%. Sealjuures eelistaks maapiirkonnas elamist vaid 4% Tallinna noortest. Põhja-Eesti noorte eelistus on elada Tallinna lähialal (55%). Mujal, sh Tallinnas (16%) elada soovijate arv on juba märkimisväärselt väiksem. Ida-Virumaa noorte eelistus on elada mõne teise Eesti suurema linna kõrval (33%) ka Tallinnas (15%). Kesk-, Lääne- ja Lõuna-Eesti noorte seas on oluliselt enam neid noori, kes sooviksid elada maapiirkonnas. Vanuse alusel ei eristu seejuures oluliselt kõige nooremate (18-23) ja kõige vanemate

⁴ Kuigi Tallinnas eraldi gruppintervjuud läbi ei viidud, osales fookusgruppides ka noori, kes on elanud või elavad intervjuu ajal Tallinnas

(30-34) uuringusse kaasatud noorte elukohaeelistused. Maal elamise soov on väiksem kõige nooremate seas, mis tuleneb osaliselt soovist linna kõrgkooli õppima asuda. **Tulemused näitavad seega, et noored on elukohatruud** ning eelistavad tulevase elukohana piirkonda, mida nad tunnevad ja millega nad on harjunud. Kõige elukohatruumad on seejuures Tallinna ja Põhja-Eesti noored. Noorte jaoks on olulised harjumuspärased elukeskkonna ja hoonetusega seotud tegurid. Väiksemates kohtades elavate noorte jaoks on väga olulised ka kohaga seotud eluolu ja suhtlusvõrgustikud: võimalus kasvatada ise puu- ja köögivilju, head suhted naabritega, üksteise

aitamine laste tegevuste ja liikumiste korraldamisel, kogukondlikkus, lapsepõlve avar mänguruum jne.

Noored on elukohatruud ning eelistavad tulevase elukohana piirkonda, mida nad tunnevad ja millega nad on harjunud. Kõige elukohatruumad on seejuures Tallinna ja Põhja-Eesti noored.

Tabel 2.3.1. Erinevates Eesti piirkondade elavate noorte elukohaeelistused

	Tallinn	Põhja-Eesti	Lääne-Eesti	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti
Tallinnas	51,7%	15,8%	4,3%	5,9%	15,2%	4,1%
Tallinna lähialal	22,0%	55,3%	3,5%	7,7%	2,8%	0,9%
Mõnes teises Eesti suuremas linnas (nt Tartu, Pärnu või Narva)	5,0%	2,1%	21,0%	6,2%	33,1%	29,0%
Teiste suuremate linnade lähialal	0,5%	2,6%	5,2%	7,4%	6,4%	9,9%
Väiksemas linnas (nt Rakvere, Haapsalu vm)	2,6%	3,5%	11,2%	16,6%	9,6%	8,0%
Maapiirkonnas	4,1%	9,0%	31,2%	35,4%	11,6%	28,5%
Väljaspool Eestit lühiajaliselt (õppimise, töötamise või reisimise eesmärgil)	3,0%	3,2%	4,0%	1,3%	3,0%	4,5%
Väljaspool Eestit püsivalt	5,9%	3,3%	5,7%	8,6%	8,2%	4,5%
Ei oska öelda	5,1%	3,1%	11,5%	9,9%	10,1%	9,6%
Muu	0,2%	2,1%	2,5%	1,0%		1,0%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Põhja-Eesti - Harjumaa

Lääne-Eesti - Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa

Kesk-Eesti - Järvamaa, Lääne-Virumaa, Raplamaa

Kirde-Eesti - Ida-Virumaa

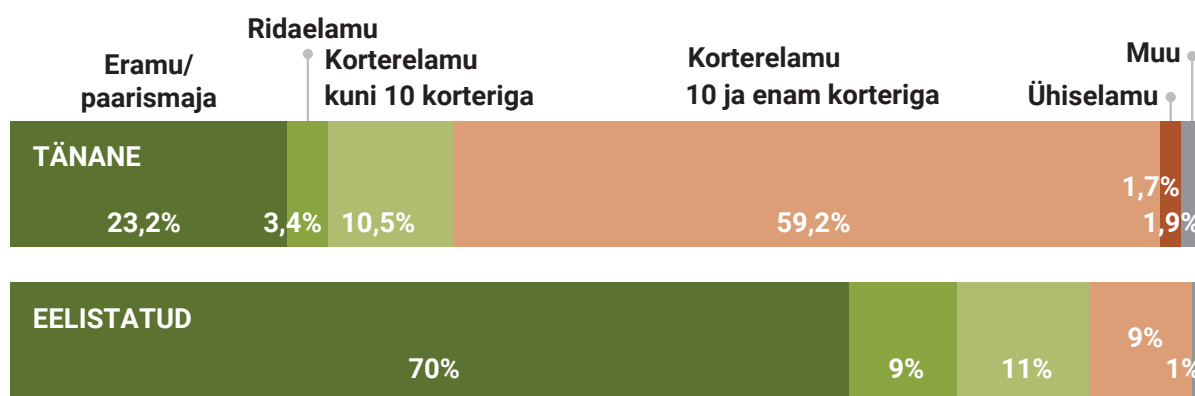
Lõuna-Eesti - Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa

Noorte elukohaelistusi mõjutab mitte ainult elamine erinevates keskkonnades, vaid ka nendes lühiajalise viibimise kogemus. Hõredamalt asustatud piirkondade noortel tekib vajadus liikuda kohalikesse keskustesse juba varajases lapsepõlves. Oluline liikumisvajadus tekib gümnaasiumiastmesse jõudes, millega seoses pikeneb koolitee ehk õpiränne. Arvestades nii õpirännet kui noorte rännet üldiselt võib järeldada, et väiksematest keskustest ja maapiirkondadest pärit noored saavad laialdasema kogemuse erinevates elukeskkondades liikumise ja elamisega. Tallinna linna/lähiala noortel puudub samaväärne vajadus või surve hariduse, töötamise või eneseteostuse eesmärgil liikuda või rännata, seega jääb pealinna noorte kogemus linnalisest keskkonnast erinevate elukeskkondadega eeldatavalt kesisemaks⁵. Seetõttu ei tunta teistsuguste elukeskkondadega ka seost ning see väljendub tugevamas Tallinna linna ja Põhja-Eesti eelistuses.

Noorte tänaste eelistuste järgi ei saa seega toetuda sellele, et pealinna või Põhja-Eesti noored panustaksid oluliselt **Eesti regionaalse tasakaalu saavutamisse. Eesti regionaalseks tasakaalustajaks on Eesti teistest regioonidest linnadesse ja seejärel kodupiirkonda tagasi rännanud noored⁶. Strateegilistes otsustes tuleb arvestada, et kuigi ka pealinnaregiooni noorte eelistused võivad elutsükli edenedes muutuda, on eelkõige oluline toetada lahendusi, mis soodustavad noorte tagasirännet**

maapiirkondadesse ja väiksematesse keskustesse ning hõredamalt asustatud piirkondade elukvaliteeti.

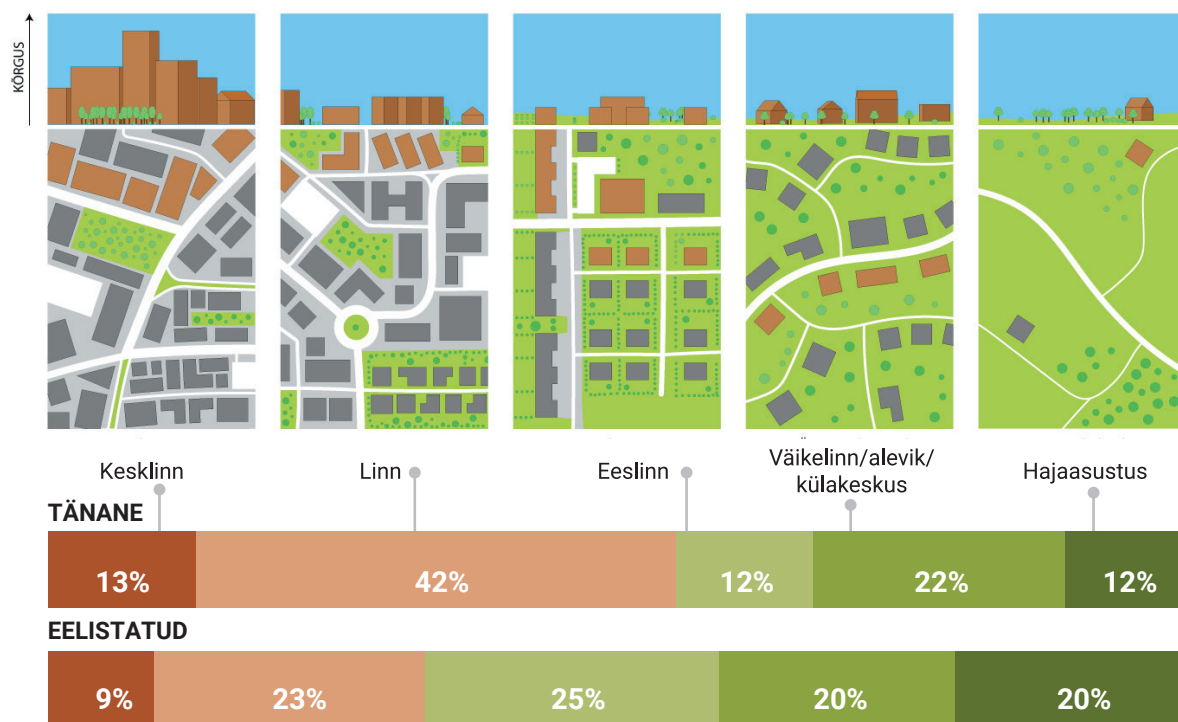
Ligikaudu 70% noortest elab täna suuremates või väiksemates korterelamutes. Piirkonniti on selliseid noori kõige enam Tallinnas ja Kirde-Eestis (vastavalt 90% ja 84%). Kortereelamus elab samuti valdavalt vene kodukeelega noor (88%) ja noor, kelle leibkonnas ei ole lapsi (74%). Sarnaselt elukeskkonnale ei vasta ka tänane elamutüüp noorte eelistustele: **noori iseloomustab oma maja igatsus (joonis 2.3.2)** ja tervelt 70% noortest soovib elada eramajas või paarismajas. Nende soovide realiseerumisel jääks nii ehituskulude kokkuhoid väiksemaks kui oleks keeruline täita mitmeid teisi käeseolevast uuringust tõukuvaid soovitusi. Aruteludes töid noored välja, et korteris elamine on mugav ja praktiline lahendus teatud eluetapiks, kuid mitte püsiva elukohana või koduna. Siiski olid osad intervjuueeritavad valmis elama ka korteris, kuna selle ülalpidamine on taskukohasem ja võrreldes majaga lihtsam, erinevalt hajaasustusest on reeglina teenused lähemal. Kortereelamu saab pakkuda suhtlust naabritega ja turvalisust. Siiski on noorte suurim soov kolida välja suurematest korterelamutest ning seda peaks arvesse võtma hajusa asustuse arengu (nt valglinnastumine) pööramisel tihedama ja kompaktsema asustuse suunas. **Olulised märksõnad võiksid olla suuremat privaatsust pakkuv elukeskkond ning väiksemad kortermajad.**

Joonis 2.3.2. Noorte tänane ja eelistatud eluaseme tüüp

⁵ Seost maapiirkondadega loovad nt vanavanemate-sugulaste külastamine või suvekodude omamine, vt viimase osas eelistusi ptk 3.5.

⁶ Tuleb arvestada, et hinnang on antud uuritud vanusgrupi 18-35 lõikes ning elutsükli edenedes võivad eelistused muutuda

Joonis 2.3.3. Noorte tänane ja eelistatud elukohta tihedus

Noorte tänast ja eelistatud elukohta tihedust uuriti tüpologia alusel, mis kajastab nii elupiirkonna tihedust kui ka hoonestuse kõrgust. Sarnaselt eluasemetüübile selgus, et noorte tänase ja eelistatud elukohtatüübi erinevused on väga suured. Kui täna elavad noored peamiselt suuremate linnade tihedas elukeskkonnas, siis eelistused jagunevad üpris võrdselt erinevat liiki elukeskkondade vahel (**joonis 2.3.3**). Vaid kolmandik noortest soovib elada tihedas linnalises keskkonnas ning kaks kolmandikku eelistavad kas eeslinnaelu või elu väikelinnas või päris hajaasustuses. Ligikaudu iga viies noor soovib seejuures elada maal hajaasustuses. Erinevates piirkondades elavate noorte eelistused ei ole päris sarnased. Tallinlased soovivad elada linnas või selle lähialal ning vähem hajaasustuses. Põhja-Eesti noored eelistavad elada väikelinnas/alevikus ja eeslinnas ja vähem kesklinnas. Ida-Virumaa noored soovivad sarnaselt Tallinna noortele elada linnalises keskkonnas. Kesk-, Lääne- ja Lõuna-Eesti noored eelistavad aga hajaasustust.

Noored on ka kodu omamise usku. Täna elab 74% noortest elamispinnal, mis kuulub neile endile või nende leibkonna liikmele, 23% vastanutest elab üürnikuna teisele eraomanikule kuuluval pinnal ja 3% muul elupinnal (nt ühiselamus). Üüripinnal elavad enam alla 30-aastased noored, vanusrühmas 30–35 elab teisele eraomanikule kuuluval pinnal vaid 16% vastanutest. Üürnikke on vähem ka lastega leibkondade seas (11%). Piirkonniti paistab välja, et teisele eraomanikule kuuluval pinnal elatakse rohkem Tallinnas (31%) ja Lõuna-Eestis (22%), mis on seotud õpingute, aga ka töötamisega Tallinnas või Tartus. Kõige madalam on teise eraomaniku elupinnal elamise osatähtsus Ida-Virumaal (7%).

Vaid kolmandik noortest soovib elada tihedas linnalises keskkonnas ning kaks kolmandikku eelistavad kas eeslinnaelu või elu väikelinnas või päris hajaasustuses.

Noorte üldine eelistus tulevikus on selgelt kodu omamine: 96% noortest soovib oma kodu omada. Mida vanemaks saadakse, seda kindlamalt soovitakse kodu omada (30–35-aastaste seas 99%). Kodu omamise soov on selgelt seotud ka laste saamisega – 99% lastega leibkondadest soovivad kodu omada. Kodu üürida eelistavad iseseisvat elu alustavad noored (vanuses 18–23, 8%), vene koduse keelega noored (8%), noored Ida-Virumaal (6%) ja lasteta noored (5%). Juhul kui piiratud rahalised ressursid ei võimalda esmaselt eelistatud elukohta osta, on noored alternatiivina valmis leidma soovitud piirkonnas taskukohasemat maja, eramu asemel ridaelamu või korteri ostmist. Ostmise asemel üürimist üldiselt ei eelistata. Kuigi Eesti noored ei näe pikaajalises perspektiivis, et nad soovivad kodu luua üüripinnale, on üürimine iseseisvivate noorte jaoks elutsüklilist tulenev vajadus ning ka kättesaadavate üüripindade tagamine on siiski oluline.

Kokkuvõttes näitab selline eelistuste jaotus, et soovi korral on võimalik poliitikatega toetada inimeste tänasest ühtlasemat paiknemist Eesti erinevates piirkondades, kuid nende soovide põhine asustuse planeerimine süvendaks valglinnastumist, mis tekitab probleeme teenuste pakkumisel ning suurendab liikluskoormust ja sellega kaasnevat negatiivset mõju keskkonnale. Noorte maja omamise eelistus on valdav, kuid sellises mahus eramajadesse kolimist ei saa pidada realistlikuks, kuna selle realiseerumiseks peaks elamufond muutuma oluliselt eramukesksemaks ja samaaegselt peaks kasvama majanduslik võimekus eramut osta või renoveerida. Sellises mahus eramutesse elama asumine ei toeta ka soovitud asustuse ruumilise arengu suundi: kui hajaasustuses ja väikekeskustes (alevikud, väikelinnad) võib

Noorte üldine eelistus tulevikus on selgelt kodu omamine: 96% noortest soovib oma kodu omada. Mida vanemaks saadakse, seda kindlamalt soovitakse kodu omada. Kodu omamise soov on selgelt seotud ka laste saamisega – 99% lastega leibkondadest soovivad kodu omada.

eramuehitust lugeda soovitud tegevuseks ning see tasakaalustab ka Eesti asustusstruktuuri laiemalt, siis eramusoovi realiseerumine linnades ja nende linnade lähialadel võib kaasa tuua täiendavat valglinnastumist ehk madala ruumikvaliteediga ja laiialivalguvate eeslinnade teket. Üleriigilises planeeringus on seetõttu oluline suunata nii linnade kui ka eeslinnade ruumikvaliteeti ning luua elupiirkondade planeerimisel väärtusi, mida omistatakse reeglina eramutele (nt privaatsus, looduslähedus, ruumikus, erinevaid välitegevusi võimaldav ruum, turvalisus). Kuna eeslinnastumine tuleneb eelistuste kõrval ka elutsükli vajadustest suurema elupinna järele, siis peaks suuremad linnad, eriti Tallinn, suutma pakkuda noortele peredele ka taskukohaseid suuremaid elupindu.

Üldjoontes on Eesti erinevates piirkondades elukohavaliku eelistused sarnased, samas esineb ka regionaalseid eripärasid (**vt tabel 2.3.2.**)

Tabel 2.3.2. Elukohavaliku ootused olulisuse järgi

	Kogu Eesti	Tallinn	Põhja-Eesti	Lääne-Eesti	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti
Turvaline	93,2%	92,6%	94,9%	92,7%	95,1%	93,3%	93,1%
Puhas	91,2%	89,9%	91,5%	95,1%	91,5%	89,1%	91,7%
Teenuste kättesaadavus	81,8%	83,5%	82,4%	82,2%	71,8%	87,7%	80,3%
Korras sõiduteed	81,5%	78,6%	82,5%	90,5%	80,7%	86,6%	80,2%
Privaatne	79,1%	76,9%	80,9%	82,3%	78,2%	83,1%	79,2%
Parkimise võimalus	76,8%	68,3%	82,0%	81,5%	84,7%	78,1%	82,1%
Rohealad ja pargid	74,9%	80,1%	77,7%	73,6%	68,9%	75,7%	67,7%
Miljö	72,6%	72,5%	79,1%	68,9%	64,4%	87,4%	69,4%
Avalik ruum	70,8%	76,9%	72,0%	68,6%	57,7%	80,2%	63,4%
Ühistranspordi ühendused	70,4%	78,5%	67,8%	62,3%	68,6%	78,6%	60,8%
Ühistranspordi peatused	65,1%	72,8%	62,3%	57,0%	59,7%	75,7%	56,9%
Tervise- ja spordirajad	52,2%	55,5%	59,7%	51,2%	45,2%	51,8%	45,9%
Rattateed	48,9%	48,3%	52,1%	50,4%	43,7%	52,4%	48,1%
Kultuurilise tausta sarnasus	45,7%	42,6%	49,6%	44,8%	42,4%	65,3%	43,9%
Väljakujunenud kogukond	43,5%	39,3%	46,6%	49,3%	41,1%	60,3%	41,2%
Töökoha lähedus	42,0%	40,7%	29,1%	47,6%	38,1%	65,0%	42,0%
Sotsiaalse tausta sarnasus	40,9%	38,5%	42,9%	40,2%	36,8%	53,4%	40,9%
Spordirajatiste ja -hoonete kättesaadavus	39,8%	44,2%	53,7%	35,5%	32,9%	40,3%	30,1%
Aktiivne kultuurielu	29,5%	29,4%	25,8%	36,6%	26,5%	26,7%	30,4%
Sõprade lähedus	26,1%	28,2%	20,5%	25,2%	24,7%	30,4%	25,3%
Pere lähedus	23,6%	23,7%	20,7%	24,5%	26,5%	32,7%	20,9%

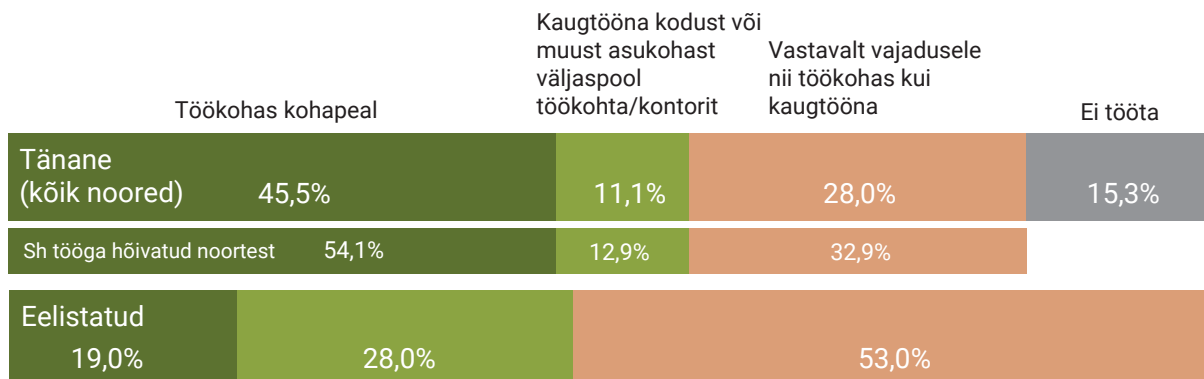
Põhja-Eesti - Harjumaa

Lääne-Eesti - Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa, Saaremaa

Kesk-Eesti - Järvamaa, Lääne-Virumaa, Raplamaa

Kirde-Eesti - Ida-Virumaa

Lõuna-Eesti - Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa

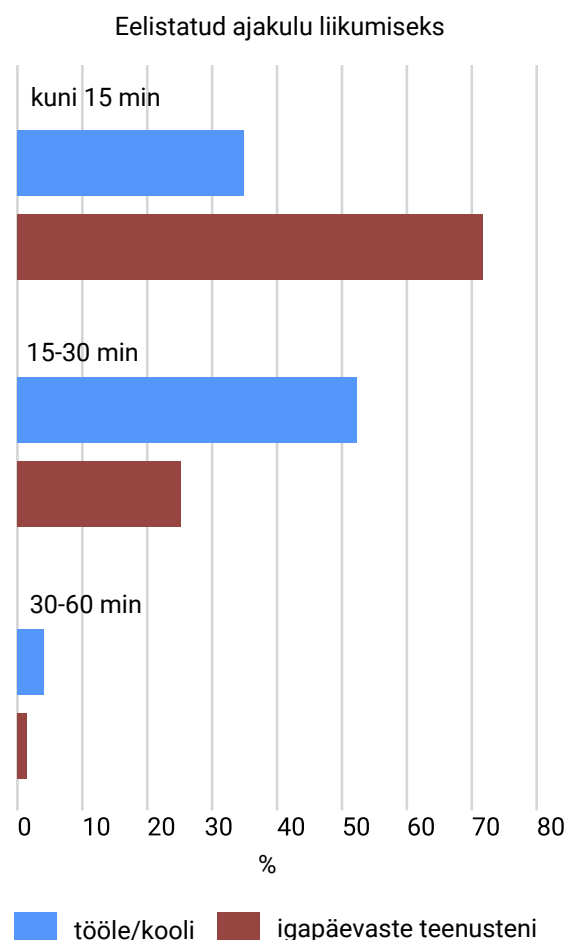

Joonis 2.3.3 Töötamise viis täna ja eelistus tulevikus

Elukohavalikul peetakse sageli üheks olulisemaks teguriks tööga seotud võimalusi. Noorte eelistust uurides selgus, et ligikaudu pooled noored käivad füüsiliselt tööle (tabel 2.3.2). Tulevikus eelistatakse ennekõike paindlikku töötamist vastavalt vajadusele, varieerides kaugtööd kontoris töötamisega. Ligi kolmandik küsitletutest sooviks teha kaugtööd ja vaid iga viies sooviks töötada töökohas kohapeal. Ka fookusgrupi arutelud kinnitasid, et valdavalt eelistatakse paindlikku või hübriidset töötamise varianti. Kuigi töökohas kohapeal töötamist soovitakse pigem paindlikult, on töökoht endiselt oluliseks koostöö ja suhtlemise kohaks ning kodukontoris töötamine on kohati keeruline (raskem keskenduda, aega planeerida, kehvemad töötingimused jm). Teisalt toodi välja, et kohati on töökohas vähem privaatsust, rohkem katkestusi ja raskem keskenduda. Hübriidse vormi plussidena nähti tasakaalu sotsiaalse suhtluse ja töötamise efektiivsuse vahel.

Aruteludes toodi ka välja, et paljude tööde puhul ei ole kaugtöö võimalik. Sel juhul on seda olulisem tööaja paindlikkus (näiteks võimalus vahetust lühendada/asendada vms). Ebasoovitav näidetena toodi teenindusvaldkonna töökohti, kus pika vahetuse või töökorralduse tõttu on töö ja eraelu ühildamine keeruline (nt lapse haigestumisel leida asendajat). Rõhuasetus paindlikule tööle tähendab ühtlasi seda, et paljud noored ei pea töökoha paiknemist elukoha lähedal kõige olulisemaks töökohaga seotud teguriks. Töökoha, aga ka kooli ja muude teenuste paiknemine kuni 30 minuti autosõidu kaugusel on noortele veel sobiv, kaugemale tööle käimise soov siiski väheneb.

Tulevikus eelistatakse ennekõike paindlikku töötamist vastavalt vajadusele, varieerides kaugtööd kontoris käimisega.

Joonis 2.3.4. Eelistatud ajakulu tööle-kooli ja igapäevaselt vajalike teenusteni.

30 minutit tähendab, et suurest osast Eestist jõuab selle ajaga autoga liikudes lähimasse maakonnakeskusesse. Autoga sõitmine ongi jalgsi liikumise kõrval noorte eelistatuim liikumisviis.

Lisaks sellele, et töökoht võiks paikneda 30 minuti kaugusel kodust, peavad noored väga oluliseks töökeskkonda. Soovitakse, et töökoha ruumid on kaasaegsed ja mugavad ning ligipääsetavad ühistranspordiga, rattaga või jalgsi; võimalik oleks autoga ligi pääseda ja parkida. Vähem oluliseks loetakse töökoha paiknemist igapäevaeluks vajalike teenuste lähedal ning töökoha ümbruse iseloomu. Veelgi vähem oodatakse, et töökoha lähedal oleks puhkekohti või töökoha hoone oleks hea arhitektuurse lahendusega. Ligi viiendik vastajatest ei pidanud töökoha füüsilist iseloomu oluliseks.

Vanuse kasvades väheneb ootus jõuda tööle ühistranspordiga, jala ja rattaga, kuid suureneb soov jõuda tööle autoga. Ka on noorimal vanusrühmal ootused füüsilisele töökohale kõrgemad, vajalikud teenused peaksid olema lähedal ja töökoht asuma meeldivas keskkonnas, samuti oodatakse teistest vanusrühmadest enam puhkekohtade olemasolu ja atraktiivset arhitektuuri. Olulisemalt erinevad ootused maalise ja linnalise noore jaoks selle osas, kuidas töökohale jõuda: maalises piirkonnas on oluline autoga ligipääs ja parkimisvõimalus, linnalises piirkonnas ligipääs ühistranspordiga, jalgsi või rattaga. Ka on linnalises keskkonnas pisut olulisem töökoha hoone arhitektuur. Lastega leibkonnad hindavad kõrgemalt autoga ligipääsu ja parkimisvõimalust, samuti töökoha lähedust vajalikele teenustele.

Tabel 2.3.4. Ootused töökohale vanusrühma, koduse keele, asulatüübi ja laste olemasolu järgi leibkonnas

	Kokku	Vanuserühmad			Kodune keel			Asulatüüp		Lapsed leibkonnas	
		18-23	24-29	30-35	Eesti	Vene	Muu	Maaline	Linnaline	Lastega	Lasteta
Töökoha ruumid on kaasaegsed (nt kontor on mugav ja puhkekohtadega)	82,0%	83,2%	84,0%	80,0%	82,5%	80,0%	100,0%	82,3%	82,0%	82,7%	81,7%
Ligipääs ühistranspordiga, rattaga või jalgsi	76,4%	79,6%	75,2%	75,1%	75,3%	78,7%	93,7%	66,7%	80,1%	75,0%	77,1%
Auto parkimisvõimalus	70,0%	67,6%	69,7%	71,7%	68,7%	74,5%	55,0%	81,9%	65,5%	81,3%	64,0%
Ligipääs autoga	68,9%	65,3%	68,9%	71,4%	67,5%	73,6%	54,9%	81,6%	64,1%	81,2%	62,5%
Lähedus kodule	62,4%	61,6%	64,0%	61,7%	61,3%	65,3%	61,8%	61,5%	62,7%	63,7%	61,7%
Lähedus minu jaoks vajalikele teenustele	60,5%	64,9%	59,6%	58,3%	58,7%	64,9%	75,4%	59,4%	60,9%	66,5%	57,3%
Töökoht asub meeldivas keskkonnas (nt haljasalad, kergliiklusteed, vajaminevad teenused)	58,5%	65,2%	57,0%	55,2%	58,2%	58,6%	69,3%	54,1%	60,1%	56,7%	59,4%
Töökoha hoone juures on puhkekohad	39,6%	43,5%	42,2%	35,5%	39,4%	40,3%	40,9%	37,9%	40,3%	40,0%	39,5%
Töökoha hoone on atraktiivse arhitektuuriga	32,1%	38,5%	34,4%	26,3%	31,3%	33,8%	41,5%	27,8%	33,6%	30,1%	33,0%
Füüsilise töökoha iseloomul ei ole tähtsust	22,0%	18,7%	23,0%	23,4%	21,4%	24,1%	15,9%	22,0%	22,0%	25,6%	20,0%

2.4 KOKKUVÕTE: ASUSTUSE ARENGU SUUNDUMUSED

Eesti asustuse arengut kujundavad järjest selgemini ruumilise arengu erinevused, mille keskmes on Tallinna linnaregiooni kasv ja ülejäänud riigi rahvastiku kahanemine.

Rahvastikuprognosi tulemused näitavad, et isegi juhul, kui rändevood muutuksid oluliselt, ei ole paljudes Eesti piirkondades rahvaarvu vähenemist enam võimalik peatada. Viimase kolme aastakümne tulemusel on muutunud elanike vanuseline jaotus nii, et eakate osakaal on kasvanud väga suureks ja sisseränne ei suuda enam rahvastiku kahanemist täielikult tasandada. **Tallinna ja selle ümbruse rahvastik kasvab kõigi prognoositud stsenaariumide korral, samas kui väiksemad linnad ja piiriäärsed alad – eriti Ida-Virumaa, Kagu-Eesti ja väikesaared – kaotavad märkimisväärse osa oma elanikkonnast.** Regionaalse suurema tasakaalu saavutamine nõuab tähelepanu pööramist nendele linnadele, mis suudavad pakkuda töökohti nii oma elanikele kui ümbritsevates valdades elavatele inimestele.

Toime- ja teeninduspiirkondade analüüs näitab, et just töökohtade paiknemine on muutunud Tallinna-keskseks. **Tööränne pealinna on suurenenud ja Tallinna tööalane toimepiirkond hõlmab juba ligi kolmandikku Eesti territooriumist ja enam kui poolt rahvastikust.** Mitmete maakonnakeskuste võimekus toimida oma regiooni töökohtade ja teenuste pakkujana on nõrgenenud, kuid siiski on paljud neist suutnud säilitada oma rolli töökohtade pakkujana. Eelkõige on suutnud oma rolli säilitada Tartu ja Pärnu ning mitmed endised maakonnakeskused. Mitmed väiksemad maakonnakeskused, aga ka Valga ja mitmed Ida-Virumaa linnad, ei suuda pakkuda piisavalt töökohti ega oma tähtsust ümbruskonna elanikele. Teeninduspiirkondade osas on olukord oluliselt vähem Tallinna keskne ning ka siin joonistuvad välja endised maakonnakeskused. Lisaks on Harjumaal

esile kerkinud mitmed uued kohalikud keskused, samuti üksikud keskused Lõuna-Eestis nagu Elva ja Otepää.

Noorte eelistused elukeskkonna ja tööelu osas peegeldavad mitmeid vastandlikke suundumusi. Ühelt poolt toetavad noored seniste suurlinnastumise ja valglinnastumise suundumuste jätkumist – eelistatakse elada Tallinna piirkonnas, kuid samas eelistatakse elukeskkonnana vähem linlikku keskkonda võrreldes sellega, kus noored elavad täna. **Elukohatruuduse tõttu on just väikekohtadesse tagasirändavad noored need, kelle abil saab Eesti regionaalset arengut tasakaalustada.** Suur on soov omada eluaset ja mitte üürida, elada eramajades, eemal linnakärast, kuid piisavalt lähedal, et säilitada ligipääs teenustele ja töökohtadele. Nii ulatuslik hoonefondi teisenemine eramajade kasuks nagu noored soovivad ei ole siiski realistlik ning vaja on leida lahendusi, mis seoksid noorte eelistused ja kompaktsema asustuse. **Noorte elukohad ei pea paiknema tingimata töökohtade läheduses, noortel on selge huvi paindliku ja hübriid-töö vastu, mis võimaldaks töötada ka väljaspool suuremaid keskusi. Töökoht, nagu ka kool ja muud olulised teenused võiks siiski paikneda 30 minuti raadiuses kodust.**

Asustuse ühtlasema arengu saavutamisel on võtmetähtsusega tugev ja tasakaalustatud vedurlinnade võrgustik, mis katab kogu Eesti territooriumi. Just ühtlaselt jaotunud suuremad keskused suudaksid pakkuda nii töökohti kui ka teenuseid ümbritsevatele piirkonnale, vähendades sõltuvust pealinnast ning pakkudes noortele ja peredele reaalseid alternatiive elamiseks ja eneseteostuseks ka väljaspool Tallinna linnaregiooni. Selliste keskuste teadlik arendamine võiks olla oluline samm asustuse hajumise pidurdamisel, ruumilise tasakaalu taastamisel ja regionaalsete arenguerinevuste vähendamisel.